

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему «Волонтерський рух у країнах Європи у другій половині
XX ст.»**

Виконав: магістр II курсу, групи 8.0329-і
спеціальності 032 історія та археологія
освітньої програми: історія
Бовсуновський Ілля Андрійович

Керівник доцент кафедри всесвітньої
історії та міжнародних відносин, к.і.н.
_____ Андрух С.І.

Рецензент доцент кафедри всесвітньої
історії та міжнародних відносин, к.і.н.
_____ Омельченко А.В.

Запоріжжя
2020 рік

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет історичний

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

Освітній рівень другий (магістерський)

Спеціальність 032 історія та археологія

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
всесвітньої історії та
міжнародних відносин
Маклюк О.М.

«03» грудня 2020 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ**

Бовсуновському Іллі Андрійовичу

1. Тема роботи: Волонтерський рух у країнах Європи у другій половині ХХ ст., керівник роботи к.і.н., доцент Андрух С.І., затверджені наказом ЗНУ від 06 травня 2020 року № 655-с.
2. Строк подання студентом роботи 10 грудня 2020 року.
3. Вихідні дані до роботи Про волонтерську діяльність. Закон України : прийнятий Верховною Радою України 19.04.2011 № 3236-VI : текст із змінами станом на 17.06.2020 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3236-17> (дата звернення: 10.10.2020); Ариффулина Р.У., Белогорская Л.В. Историко-педагогический анализ становления волонтерской деятельности в Европейских странах. *Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования»* URL : <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26688> (дата звернення: 03.10.2020).
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): проаналізувати стан наукової розробки та джерельної бази дослідження; розглянути історію становлення та розвитку волонтерського руху в країнах Європи у II половині ХХ століття; проаналізувати державну політику країн Європи у сфері волонтерської діяльності; співвіднести між собою історію розвитку волонтерства та становлення державної політики у країнах Європи у другій половині ХХ століття.
5. Перелік графічного матеріалу: відсутній.
6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Завдання видав	Завдання прийняв	Дата
--------	---	----------------	------------------	------

		Підпис	Підпис	
Вступ	Андрух С.І., доцент			01.08.2020
Розділ 1	Андрух С.І., доцент			03.09.2020
Розділ 2	Андрух С.І., доцент			01.10.2020
Розділ 3	Андрух С.І., доцент			20.10.2020
Висновки	Андрух С.І., доцент			01.11.202

7. Дата видачі завдання 15 грудня 2019 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вивчення проблеми, опрацювання джерел та наукової літератури	травень 2020 р. – серпень 2020 р.	<i>виконано</i>
2.	Написання вступу	вересень 2020 р.	<i>виконано</i>
3.	Написання першого розділу	жовтень 2020 р.	<i>виконано</i>
4.	Написання другого розділу	жовтень 2020 р.	<i>виконано</i>
5.	Написання третього розділу	листопад 2020 р.	<i>виконано</i>
7.	Написання висновків	листопад 2020 р.	<i>виконано</i>

Студент _____ Бовсуновський І. А.

Керівник роботи (проекту)
Нормоконтроль пройдено _____ Андрух С.І.

Нормоконтролер _____ Черкасов С.С.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається зі 110 сторінок, містить 34 джерела, 39 монографій і статей, 1 додаток.

ВОЛОНТЕРСТВО, ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ, ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО, ГРОМАДЯНСЬКІ ІНІЦІАТИВИ, ДОБРОЧИННІСТЬ, ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА, ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, МОДЕЛЬ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність.

Предметом дослідження є досвід волонтерської діяльності у країнах Європи в середині ХХ століття та можливості використання Україною.

Мета роботи полягає у вивченні практики формування інституту «волонтерства» та розвитку волонтерської діяльності громадянського суспільства європейських країн у другій половині ХХ століття.

Новизна роботи полягає у тому, що автором показаний історичний розвиток волонтерського руху в Європі та процес формування законодавчого базису в регулюванні волонтерської діяльності, виділено його основні етапи та національні особливості, досліджено становлення інституційного забезпечення волонтерської діяльності в європейських країнах з урахуванням державної політики.

Серед основних висновків, до яких дійшов автор за результатами дослідження, варто назвати те, що становлення державної політики у сфері волонтерської діяльності країн Європи, розгляд національних пріоритетів та особливостей країн-членів Європейського Союзу зумовлено тим, що модель відносин між державою і волонтерським суспільством в кожній країні є продуктом різних локальних факторів: традицій, релігії, демографії, історії, етнічної структури, ідеології, політики, економіки тощо.

При організації взаємодії між громадськими організаціями добровольців та державою важливим є дотримання певних принципів. Серед переваг волонтерських організацій варто відзначити їхню горизонтальну ієрархію, меншу бюрократію, гнучкість і швидкість реагування, високу кваліфікацію персоналу, знання проблем, нижчі ціни завдяки залученню сил волонтерів, економію державних витрат, що виділяються на управління, і плюралізм в ухваленні рішень. Німеччина стоїть на перших позиціях у Європі щодо оцінки праці волонтерів, а це, безумовно, позначається на рівні розвитку соціальної сфери в цілому.

В становленні та розвитку правового регулювання волонтерської діяльності важливу роль грає весь контекст країни, тобто її політична, економічна, культурна і соціальна ситуація, а також існуючі традиції волонтерства. Аналіз довів, що у другій половині ХХ століття в європейських країнах не існувало єдиного способу забезпечити захист та регулювання прав і обов'язків волонтерів та волонтерських організацій. Аналіз нормативного регулювання волонтерства дав змогу виокремити правові перешкоди, що впливають з несприятливих правових рамок, існуючих в Європі.

Результати аналізу інституційного регулювання волонтерської діяльності довели існування трьох моделей. Кожна з цих моделей має власні особливості, переваги та недоліки. І кожна країна намагається вибудувати власну модель з урахуванням національної історії та традицій розвитку волонтерства, стану зрілості громадянського суспільства та політичних реалій. Поряд з цим, аналіз довів, що у більшості європейських країн залишаються прогалини у правовому регулюванні волонтерства та координації зусиль різних органів державного управління. В країнах з давніми та міцними волонтерськими традиціями, волонтерство як соціальний феномен грає важливу роль в політичній, економічній, культурній та соціальній сферах життя суспільства і не потребує створення спеціального нормативно-правового регулювання та інституційної інфраструктури. Поряд з цим проведений аналіз доводить, що уряди більшості європейських країн

опікуються аспектами державної підтримки волонтерського руху на національному рівні, утворюючи державні органи та всілякі національні волонтерські ради, федерації, асоціації та форуми.

ABSTRACT

Qualification work consists of 110 pages, contains 34 sources, 39 monographs and articles, 1 appendix.

VOLUNTEERING, VOLUNTEERING ACTIVITY, CIVIL SOCIETY, CIVIL INITIATIVES, CHARITY, PUBLIC POLICY, INSTITUTIONAL SUPPORT, MODEL, LEGAL REGULATION, SOCIAL POLICY

The object of research is volunteering.

The subject of research is the experience of volunteering in European countries in the middle of XX century and the possibility of its using in Ukraine.

The aim of the work is to study the practice of forming the institution of "volunteering" and the development of volunteer activity in the civil society of European countries in the second half of XX century.

The novelty of the work is revealed in the fact that the author shows the historical development of volunteer movement in Europe and the process of forming the legal framework for volunteering regulation, highlights its main stages and national features, studies the formation of institutional support for volunteering in European countries considering their state policy.

Among the main conclusions reached by the author basing on the results of the study, it should be noted that the formation of public policy in the field of volunteering in Europe, consideration of national priorities and characteristics of EU member states is determined by the fact that the model of relations between the state and volunteer society is a product of various local factors: traditions, religion, demography, history, ethnic structure, ideology, politics, economy, etc.

It is important to follow certain principles when organizing interaction between public organizations of volunteers and the state. The advantages of volunteer organizations include their horizontal hierarchy, lesser amount bureaucracy, flexibility and rate of response, highly qualified staff, knowledge of

cases, lower prices due to the involvement of volunteers, savings in government expenses on management, and pluralism in decision approval. Germany gain the lead in Europe concerning the evaluation of volunteers' work, and certainly this affects the whole level of development of the social sphere.

The whole context of the country plays an important role in the formation and development of legal regulation of volunteering. These are political, economic, cultural and social situation and the existing traditions of volunteering. The analysis showed that in the second half of the twentieth century in European countries there was no single way to protect and regulate the rights and responsibilities of volunteers and volunteer organizations. The analysis of the normative regulation of volunteering made it possible to single out the legal obstacles arising from the unfavorable legal framework existing in Europe.

The results of the analysis of the institutional regulation of volunteering proved the existence of three models. Each of these models has its own features, advantages and disadvantages. Each country tries to build its own model considering the national history and traditions of volunteering, the ripeness of civil society and political realities. In addition, the analysis showed that in most European countries there are gaps in the legal volunteering regulation and coordination efforts of various state administration bodies. In countries with a long-lasting and strong volunteering tradition, volunteering as a social phenomenon plays an important role in the political, economic, cultural and social spheres of society and does not require the creation of special regulations and institutional infrastructure. At the same time, the analysis shows that the governments of most European countries care about aspects of state support for volunteer movement at the national level, forming branches of the public administration and various national volunteer councils, federations, associations and forums.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
1.1. Стан наукової розробки проблеми	8
1.2. Джерельна база дослідження	14
1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження	25
РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ ..	33
2.1. Історичні передумови розвитку волонтерського руху у країнах Європи	33
2.2. Волонтерський рух у країнах Європи після Другої світової війни	37
2.3. Формування взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності у країнах Європи у другій половині ХХ століття ..	40
РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА КРАЇН ЄВРОПИ У СФЕРІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ	52
3.1. Становлення державної політики у сфері волонтерської діяльності країн Європи: національні пріоритети та особливості	52
3.2. Правове регулювання волонтерської діяльності в країнах Європи.....	63
3.4. Світовий досвід та українські громадянські практики.....	81
ВИСНОВКИ	94
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	102

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасному суспільству притаманні і науково-технічні досягнення, і загострення соціальних проблем. В ньому стрімкого розвитку та поширення набувають такі явища, як безробіття, сирітство, безпритульність, бідність та багато іншого. Розвинуті країни для «лікування» таких соціальних хвороб створюють спеціальні державні інститути. Поряд з цим вирішити такі проблеми дуже важко. І, як відповідь, громадськість об'єднується заради участі в житті суспільства, виконання своїх громадських обов'язків і, мабуть найголовніше, вирішення цих соціальних проблем заради дотримання прав і свобод людини і громадянина.

Важко уявити сучасне суспільство без добровільних об'єднань та благодійних проектів. Їх діяльність характеризується відносною автономією, безоплатністю та добровільною участю. Такі структури дають можливість приватним особам брати участь у суспільному житті. Кількість суспільних організацій зростає поряд з тим, як зростають інтереси сучасної людини. І тому, саме у ХХ столітті зросла значимість такого суспільного явища як волонтерський рух, волонтерство.

Про феномен волонтерства та волонтерські рухи стали активно говорити на початку ХХ століття. І найчастіше про нього згадують та досліджують у зв'язку з бойовими діями, стихійними лихами та їх наслідками.

Сучасна ситуація в Україні характеризується соціально-психологічною напругою внаслідок бойових дій на Сході країни, зниженням рівня життя більшості населення, зростанням злочинності. Суттєво додає напруженості у суспільстві тривалий період загальнонаціональних карантинних заходів, пов'язаних із пандемією COVID-19. Тому особливої актуальності набувають дослідження, апробація передових практик та поширення на соціальну сферу

України досвіду становлення, розвитку та правового регулювання волонтерської діяльності передових країн світу, насамперед країн Європейського Союзу.

Об'єктом дослідження є волонтерська діяльність.

Предметом дослідження є досвід волонтерської діяльності у країнах Європи та можливості використання Україною.

Мета магістерської роботи – вивчення практики формування інституту «волонтерства» та розвитку волонтерської діяльності громадянського суспільства європейських країн у другій половині ХХ століття.

У зв'язку з поставленою метою дослідження в магістерській роботі необхідно вирішити **наступні завдання**:

– проаналізувати стан наукової розробки теми, охарактеризувати джерельну базу та провести аналіз теоретико-методологічних засад дослідження волонтерства та волонтерської діяльності як складного явища соціального процесу;

– розглянути історичні передумови розвитку волонтерського руху в країнах Європи;

– дослідити становлення волонтерського руху у країнах Європи після другої світової війни;

– визначити моделі формування взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності у країнах Європи у другій половині ХХ століття;

– проаналізувати досвід становлення державної політики у сфері волонтерської діяльності різних Європейських країн, дослідити національні пріоритети країн Європи та особливості;

– охарактеризувати правове регулювання волонтерської діяльності в країнах Європи;

– розглянути моделі інституціонального регулювання волонтерського руху;

– за результатами дослідження світового досвіду та українських громадянських практик сформулювати рекомендації щодо використання європейського досвіду в формуванні волонтерської діяльності в Україні, її правового регулювання та інституалізації.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину ХХ століття, починаючи з 1946 р. до 2000 р. Цей проміжок часу пов'язаний з активізацією громадянських ініціатив та розвитком волонтерського руху в країнах Європи, спрямованих на відбудовування зруйнованого господарства країн після Другої світової війни. Поряд з цим, слід зауважити, що хронологія розвитку волонтерства та волонтерської діяльності змусила під час розгляду історичних передумов становлення цього явища в європейських країнах звернутися до більш ранніх історичних періодів (початок ХХ століття – 1920-ті роки). Інституціональне та нормативне забезпечення волонтерської діяльності у більшості країн Європейського Союзу отримало свого розвитку вже на початку 2000-тих років, тому дослідження вийшло за межі ХХ століття. Проведення аналізу та міжкраїнових порівнянь ускладнювалося також відсутністю будь-яких аналітичних та статистичних даних щодо стану волонтерства у світі та залучення до цього руху громадян. Такі звіти та доповіді з'явилися лише на початку ХХІ століття завдяки ініціативам Організації Об'єднаних Націй та Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Територіальні рамки роботи охоплюють географічні межі Європи.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що автором показаний історичний розвиток волонтерського руху в Європі та процес формування законодавчого базису в регулюванні волонтерської діяльності, виділено його основні етапи та національні особливості. Розкрито вплив діяльності державних інститутів на вироблення основних напрямків волонтерської діяльності в Європі у другій половині ХХ століття. Досліджена правова регламентація волонтерської діяльності. Проведено комплексний аналіз основоположних договорів, вторинного законодавства та інституалізації з

питань волонтерської діяльності в країнах Європи. Розкрито результати формування, передумов становлення та розвитку інституціонального регулювання волонтерського руху у другій половині ХХ на початку ХХІ століття в країнах Європи. Показано, що волонтерство та волонтерські об'єднання стали найважливішим фактором соціально-економічного та політичного розвитку європейських країн, а також сприяли зниженню соціальної напруги в регіоні.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі висновки та теоретичні положення здатні сприяти подальшому розвитку волонтерської діяльності та побудові моделі державної політики України в цій галузі з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. Зроблені у процесі дослідження висновки дають змогу розширити рамки даної проблематики, висвітлити основні мотивації інституцій та інтереси країн-членів ЄС, які зумовлюють ставлення до проблем волонтерства, залучення волонтерських організацій до вирішення соціально-економічних проблем. Висновки, узагальнення, систематизація фактологічного матеріалу, його оцінка дозволяють поглибити знання про розвиток волонтерської діяльності в країнах Європи та досвід поширення передових громадянських практик, диференційовано підійти до аналізу основних концепцій та проектів, що спрямовані на інституціональне регулювання волонтерського руху, які застосовувалися урядами країн Європи спільно з міжнародними організаціями, а також дає змогу стверджувати, що глобальний та узгоджений підхід до волонтерства є обов'язковим.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що сформульовані положення про характерні риси та етапи розвитку волонтерської діяльності в країнах Європи та їх досвід формування державної політики в галузі волонтерської діяльності можуть бути використані в процесі вдосконалення нормативно-методичного забезпечення волонтерства в Україні; визначенні основних засад та напрямків удосконалення державної політики щодо

досліджуваного питання. Також, основні положення та результати роботи можуть бути використані при розробці та викладанні навчальних дисциплін, спецкурсів і проведенні спецсеминарів, які тією чи іншою мірою стосуються волонтерства, волонтерських рухів та громадських ініціатив та формування основних положень законодавства України в цій сфері, а також при підготовці довідково-аналітичних матеріалів, пов'язаних з подальшою розробкою допоміжних матеріалів щодо організації волонтерської діяльності в Україні.

Структура роботи зумовлена предметом, метою, завданням та логікою дослідження з обраної теми. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів (10 підрозділів), висновків, списку використаних джерел та літератури і 1 додатку. Повний обсяг роботи складає 110 сторінок, з яких список використаних джерел та літератури займає 12 сторінок і охоплює 73 найменування, додаток займає 5 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Стан наукової розробки проблеми

В сучасному глобалізованому світі стрімкого розвитку отримали різного роду волонтерські проекти. Основна мета цих проектів – надання всілякої допомоги та підтримки вразливим верствам населення. Саме ці проекти стають все більш значущим ресурсом розвитку соціуму. Вони не мають кордонів та обмежень – політичних, економічних, вікових, релігійних та расових. Волонтерський рух посідає значне місце в розвитку передових ідей, соціальних ініціатив громадянського суспільства та підвищенні рівня добробуту громадян.

Сьогодні дуже важко уявити сучасне громадянське суспільство без волонтерського руху, волонтерських проектів та волонтерських організацій. Волонтерські організації відрізняються відносною автономією та добровільним вступом. Вони дають можливість бажаючим брати участь в житті суспільства. Саме ці організації у переважній більшості випадків сприяють здійсненню та захисту цивільних, соціальних, економічних та інших прав і свобод особистості, надають можливість громадянам брати активну участь у виконанні своїх громадянських обов'язків. Кількість цих організацій щороку зростає, оскільки зростає та розширюється коло інтересів і цілей сучасної людини. Тому в ХХ столітті істотно зросла значимість такого суспільного явища, як волонтерський рух та волонтерство.

Слово волонтер походить від французького *volontaire* [69], яке в свою чергу походить від латинського *voluntarius*, і в дослівному перекладі означає «доброволець, бажаючий». У XVIII-XIX століттях волонтерами називалися люди, які добровільно йшли на військову службу.

У Енциклопедії для фахівців соціальної сфери зазначається, що волонтерство – це «добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги». Автори стверджують, що «волонтерська допомога – це роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами та волонтерськими організаціями» [57, 123].

У науковій літературі здебільшого використовують такі визначення: «благодійництво», «волонтерство», «благодійний рух», «волонтерський рух». Багато вчених розглядають волонтерство як форми громадської благодійної діяльності. Вітчизняна наука розуміє волонтерство як: 1) благодійна діяльність; 2) відсутність матеріальної вигоди та примусу, тобто альтруїстична праця; 3) гуманістичні мотивації; 4) соціальна підтримка.

Через відсутність універсального розуміння термінів «волонтер» та «волонтерська діяльність», сьогодні не існує єдиного визначення волонтерства. Деякі міжнародні структури, включаючи ООН, Міжнародну організацію праці (МОП) та Раду ЄС, спробували дати визначення волонтерства. Виходячи з цілей нашого дослідження, визначення, розроблене Міжнародною організацією праці (МОП) у «Посібнику щодо оцінки волонтерської праці», можна вважати найбільш вдалим: «Волонтерська праця – неоплачувана необов'язкова робота; тобто час, який особи витрачають безоплатно на діяльність, здійснювану або через організацію, або безпосередньо в інтересах інших осіб, які не входять до складу їх власного домогосподарства» [21]. Виходячи з даного визначення фахівців МОП та укладачів Посібника, можливо виокремити наступні ключові характеристики волонтерської діяльності:

1. Волонтерство включає в себе діяльність або працю. Волонтерство – це діяльність, яка вносить вклад у виробництво товарів або послуг, спрямована не виключно на користь волонтера. Крім того, діяльність

повинна здійснюватися протягом певного періоду часу, відповідно до світових стандартів, протягом не менше однієї години.

2. Волонтерство не оплачується. Волонтерство за визначенням є діяльністю без оплати або винагороди. Однак, волонтери можуть отримувати стипендії або компенсацію необхідних витрат (наприклад, витрати на поїздки, проживання), але не порушуючи при цьому визначення волонтерства. Поряд з цим такі форми фінансової підтримки або підтримки в натуральній формі не можуть являти собою значну винагороду, виходячи зі стандартів тієї місцевості, де здійснюється волонтерська діяльність.

3. Волонтерство – справа доброї волі. Волонтерство не повинно бути примусовим і має включати в себе елемент вибору. Неоплачувана робота, запропонована рішенням суду, яка є частиною тюремного покарання або військової служби, не має ніякого відношення до волонтерства. Примусова безоплатна робота в пострадянських країнах також не є волонтерством.

4. Волонтерство приймає як індивідуальну (пряму), так і організаційну форму. Загалом, волонтерство має включати волонтерську діяльність, здійснювану як через організацію або на користь організації, так і безпосередньо на користь конкретного домашнього господарства. Але деякі країни поділяють ці дві форми і регулюють тільки волонтерську діяльність на основі організацій.

5. Волонтерство здійснюється поза домашнього господарства волонтера і не обмежується певним бенефіціаром. Волонтерська діяльність здійснюється на користь інших осіб, а не осіб, які проживають разом з волонтером, а також щодо більш широкого кола бенефіціарів, включаючи навколишнє середовище, тварин тощо.

У різні періоди історії відповідно до наукових теоретичних традицій проводилися дослідження волонтерської діяльності. Вчені розглядали волонтерство з точки зору релігії та християнських заповідей: «допоможи ближньому», «та не збідніє рука, що дає» та інших. Розглядали працю волонтера як добру справу «для порятунку душі» згідно з канонами

християнства, коли чужа біда сприймається як своя допомогу надають безоплатно.

Питання волонтерства у своїх працях висвітлювало багато сучасних науковців. Окремі аспекти волонтерства та його ролі у соціально-педагогічній роботі з молоддю висвітлювали З. Бондаренко [39], І. Зверева [48], Т. Лях [48]. У своїх дослідженнях ці автори визначали волонтерство як суттєву та найбільш впливову складову соціально-педагогічної роботи з молоддю.

Питання залучення до волонтерської діяльності молоді висвітлювали у своїх працях А. Капська, Р. Вайнолі, В. Петрович, О. Безпалько, Н. Заверико [47]. У своїх дослідженнях науковці одностайні у думці, що активізація та розвиток волонтерської, добровільної та благодійної діяльності зумовлені багатьма чинниками, але найбільш впливовим чинником вони визначають загострення соціальних проблем внаслідок непередбачуваних та непереборних обставин (стихійні лиха, бойові дії тощо). Значну роль в активізації волонтерства науковці також відводять відсутності досконалої системи надання соціальних послуг вразливим верствам населення.

О. Главник, Т. Дружченко та Н. Романова [56, 65] досліджували проблеми та особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді. Автори у своїх дослідженнях розглядають волонтерів як суб'єктів соціально-педагогічної діяльності та обґрунтовано доводять, що її результативність зумовлена особистісними характеристиками волонтера, його знаннями та навичками, ступенем його мотивації до волонтерської діяльності.

Питанням місця та ролі волонтерства у соціальній роботі присвячені дослідження Калениченко Р. У своїх дослідженнях авторка стверджує, що волонтерський рух є, по суті, частиною кожної цивілізації та будь-якого суспільства. У загальному розумінні – це той внесок, який робиться людьми на засадах добровільної діяльності, без матеріального заохочення, для добробуту і процвітання суспільства. Ця діяльність може набувати різних

форм: від повсякденних форм взаємодопомоги до спільних дій психологів і соціальних працівників під час кризи. [58]

Оліх С. та Матвійчук Т. у своїх дослідженнях намагалися виокремити напрямки сучасних досліджень питань волонтерства та волонтерського руху у сучасному світі. На їх думку «у центрі уваги сучасних науковців – питання модернізації підготовки майбутніх соціальних працівників: диференціація змісту, форм і методів роботи з дітьми, які залишилися без батьківської опіки; організація соціально-педагогічної роботи з «дітьми вулиці»; профілактика негативних явищ; освітньо-дозвіллева діяльність; робота у громаді». [63]

Таким чином, сучасні дослідження українських науковців здебільшого присвячені соціально-педагогічній ролі волонтерства, а також механізму та технологіям залучення молоді до волонтерської діяльності. Це зумовлено, в першу чергу, тим, що лише в останні роки в Україні активізувався волонтерський рух. Особливо під час та після Революції гідності.

Історією розвитку волонтерства та волонтерської діяльності займалися російські науковці О. Лугова, Л. Нікітіна, М. Новиков, Ю. Паршин, Є. Репешко, А. Соколов, Н. Тарасова. Значну частину досліджень складають праці науковців, які дотримуються ліберальних ідей свободи діяльності. Добровільну працю представлено як вільну трудову діяльність в соціумі, яка ґрунтується на здатності і прагненні до самовизначення. На думку цих дослідників, приватна власність, розроблені механізми, що розкривають творчий потенціал громадян на підставі гуманізму, свободи і демократії (свобода слова, економічні та громадянські свободи і т.ін.), а також соціальна відповідальність бізнесу та держави є тими необхідними умовами для появи і функціонування добровольчої праці. Ліберальні традиції знаходять своє відображення в роботах Ш. Фур'є, А. Сен-Симона, Р. Оуена, де розкривається проблематика свободи діяльності та вільної праці.

Враховуючи той факт, що волонтерський рух виник на межі ХІХ-ХХ століть в Європі, саме зарубіжні автори, зокрема Б. Дж. Лох, Г. Каскеллі,

Р. Кроу, Б. Левайн, Р. Лінч, С. Маккарлі, М. Мерріл, К. Навартнам, М. Нуланд займалися ґрунтовним аналізом багаторічного досвіду волонтерства у європейських країнах.

З'ясуванням причин, які спонукають людей до виконання волонтерської роботи, займалися зарубіжні дослідники як Л. Конвей, С. Елліс та А. Маслоу. Переконавання та висновки досліджень цих авторів у своїх пошуках мотивів, які спонукають людину до благодійної та волонтерської діяльності, поділяють Т. Матвійчук та С. Оліх. На думку дослідниць, вирішальним фактором результативності діяльності людини є його мотивація. Авторки, спираючись на теорію потреб А. Маслоу, стверджують, «що люди виконують добровільну роботу, якщо вони досягли вершини піраміди, тобто реалізують потребу в самоактуалізації. Люди ж, котрі реалізують потреби нижчих рівнів (базові потреби виживання – такі, як їжа і притулок), не здатні бути волонтерами» [63].

Свою доповідь на конференції у Пекіні (Китай) професор Іллінойського університету в Урбана-Шампейн Бенджамін Дж. Лох присвятив еволюції міжнародного волонтерства. Автор провів ґрунтовний аналіз передумов та етапів розвитку волонтерського руху. У своїй доповіді автор стверджує, що волонтерський рух зародився як рух на початку ХХ століття під егідою просвітництва, релігійної освіти, відродження та відбудови після стихійних лих та як відповідь на руйнування, що були спричинені Першою світовою війною. У своїй доповіді автор підкреслює, що волонтери вносять істотний вклад у соціальний та економічний розвиток країни. На думку автора, впродовж всієї історії розвитку волонтерського руху волонтери вважалися дуже корисними в сільських, важкодоступних районах та районах, що недостатньо обслуговувалися державами та державними інститутами [30].

Підсумовуючи, можна констатувати, що у наш час волонтерський рух має колосальне значення для соціального розвитку суспільства. Участь у волонтерській праці сприяє самовдосконаленню особистості, дає можливість

отримати нові досвід і знання. В останні десятиліття, з ростом уваги до волонтерства, відповідно, з'явився інтерес до виміру волонтерства, його місцю та ролі у суспільному житті. Різним аспектам волонтерського руху присвячено багато праць. Поряд з цим, важливо розуміти еволюцію його розвитку, досвід інших країн та масштаб волонтерської діяльності, щоб оцінювати внесок волонтерів у розвиток України, щоб вживати адекватні політичні зусилля для розвитку волонтерства в нашій країні, нарешті, щоб глибше дослідити саме явище.

1.2. Джерельна база дослідження

Довгий час держави не приділяли волонтерському руху достатньої уваги, щоб збирати національні статистичні дані про нього. Фрагментарність даних і відсутність єдиного підходу істотно ускладнює аналіз, в тому числі, проведення історичних та міжкраїнових порівнянь. Завдяки міжнародним зусиллям по просуванню волонтерства в політичному порядку, ситуація налагоджується, але в ряді країн проблема залишається актуальною. Докладні звіти міжнародних організацій щодо волонтерства у світі та залучення до цього руху громадян з'явилися лише на початку XXI століття завдяки ініціативам Організації Об'єднаних Націй та Міжнародного комітету Червоного Хреста.

Реалізація поставлених у магістерській роботі завдань зумовила залучення та опрацювання широкого кола джерел. Використані джерела можна поділити на декілька основних груп, включаючи міжнародні офіційно-документальні матеріали, документи міжнародних волонтерських організацій, матеріали дебатів та резолюції ООН, закони, статистичні та звітні матеріали ООН, документи міжнародних та волонтерських організацій та їх об'єднань, статті та публічні виступи громадських діячів і представників академічних кіл, матеріали та повідомлення інформаційних агентств та періодичних видань, доповіді, матеріали та аналітичні довідки різних дослідницьких центрів.

1) Міжнародні офіційно-документальні матеріали. Найбільш докладно розвиток волонтерського руху та волонтерства в світі представлено в документах Програми добровольці ООН (далі – ДООН). До основних документів з питань волонтерства належать:

- Загальна декларація прав людини [1];
- Європейська хартія про права та обов'язки волонтерів [21];
- Програма добровольців ООН [13];
- Резолюції Генеральної асамблеї ООН [15];
- Посібник щодо оцінки волонтерської праці, розроблений Міжнародною організацією праці [22].

2) Документи міжнародних волонтерських організацій. Значний блок документів міжнародних волонтерських організацій стосується визначення та уточнення практичних інструментів політики в сфері регулювання волонтерства, стратегій подальшого розвитку та стану волонтерства у світі. Серед документів, які віддзеркалюють розвиток цього напряму діяльності міжнародних установ ООН та міжнародних волонтерських організацій провідне значення мають:

- Стратегічні рамки ДООН на період 2018-2021 [32];
- Звіти ДООН про стан добровольчества у світі за 2017, 2018 та 2019 роки [9];
- Звіти Міжнародного комітету червоного хреста [7]

Закони та офіційно-документальні матеріали керівних установкраїн-членів ЄС. Основними актами права, які врегульовують волонтерство та волонтерську діяльність окремих країн членів ЄС є: Закон «Про діяльність громадської користі та волонтерство», прийнятий 24 квітня 2003 року, Республіка Польща [33]; Цивільний кодекс Німеччини [16]; Компакти, Велика Британія [29]; Закон «Про волонтерство», Італія [19]; Закон «Про волонтерську діяльність», Литва [20] тощо.

3) Статистичні матеріали. Під час написання роботи, особливо в частині аналізу сучасного стану волонтерства в ЄС використовувалися дані

звітів Статистичного бюро Європейських Співтовариств – Євростату (<http://europa.eu/eurostat/>), що оприлюднюються щорічно і в якому за допомогою серії графіків та діаграм презентуються важливі факти та цифри про ЄС та його країни-члени, інколи порівнюючи їх з іншими провідними економіками світу. А також звітні дані ДООН та Міжнародного комітету червоного хреста.

Суттєвий масив даних, опрацьованих автором, міститься у матеріалах наукових досліджень (монографії та статті зарубіжних і вітчизняних авторів), що представлені великою кількістю статей в періодичних виданнях відомих зарубіжних та вітчизняних науковців, а також аналітичні звіти з окремих питань волонтерства та благодійництва, які дали змогу ознайомитися з сутністю роботи інституцій ЄС щодо питань регуляції волонтерського руху та діяльності волонтерських організацій ЄС, а також результатами їх роботи під різними кутами зору.

Підсумовуючи викладене, слід зауважити, що користуючись виробленим у джерелознавстві видовим принципом класифікації історіографічних джерел під час дослідження було виокремлено наступні види: 1) міжнародно-правові акти, Резолюції Генеральної асамблеї ООН з питань волонтерства; 2) національні закони країн-членів ЄС з питань регулювання волонтерства та волонтерських процесів; 3) статистичні матеріали; 4) публіцистика та аналітика. Але, очевидно, що зацікавленість та поширеність вивчення волонтерських рухів та основних засад формування політики ЄС щодо регулювання волонтерських рухів у науковому середовищі пояснюється, по-перше, багатомірністю та комплексністю понять; по-друге, роль, значення та вплив волонтерських рухів на суспільне життя різних країн, аналізуються з різних точок зору і на різних рівнях – від індивідуального, сімейного до національного та міжнародного; по-третє, розгляд питань волонтерства та благодійності має досить тривалу історію (благодійна допомога нужденним відбувалося за всіх часів). Проте глибока розробленість проблеми і велика кількість праць не стали підґрунтям для

виведення єдиного визначення понять «волонтер», «волонтерська діяльність» та уніфікованої їх класифікації.

Саме тому міжнародні структури, такі як Генеральна Асамблея ООН, Європейський парламент і Парламентська асамблея Ради Європи, закликають уряди визнавати цінність волонтерства та сприяти залученню на державному рівні волонтерів до різної діяльності. У відповідь на це багато країн розробили комплексні правові рамки, що регулюють і захищають волонтерську діяльність і заангажованих волонтерів.

1.3. Теоретико-методологічні засади дослідження

«Методологія (від «метод» і «логія») – вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності» [66, 71].

«Методологія – система принципів і способів організації та побудови теоретичної і практичної діяльності, а також вчення про цю систему» [71, 365].

Методологія (гр. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – вчення про правила мислення при створенні теорії науки, вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу; його філософська, теоретична основа, сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [49, с. 87].

Методологія – це вчення про наукові принципи і методи пізнання [72, с. 35]. Спочатку методологія розглядалася як предмет філософської рефлексії і виступала як система соціально апробованих принципів і правил пізнання об'єктивної реальності. Методологія хоча і має тісні зв'язки з теорією, але не є їй тотожною. Якщо теорія є результат процесу пізнання, то методологія визначає способи досягнення і побудови цього знання.

Методологія розглядається як система, що об'єднує відповідно до основних видів діяльності методологію пізнання, оцінки і практичної діяльності. Діяльність характеризується, принаймні, трьома різновидами:

пізнавальною, практичною і оціночною, які взаємно доповнюють одна одну в реальному житті [41, с.94].

Отже, методологія – це вчення про доцільність та необхідність дослідження об'єкту і предмету певної науки, логічно пов'язаною сукупністю методів, спеціальними засобами і процедурами на основі встановлених пізнавальних принципів.

Більшість науковців розглядають методологію як багато поверхневу споруду, на верхніх поверхах якої розміщуються філософська методологія, далі – загальнонаукова методологія, а на найнижчих поверхах – методологія галузевих видів науки, а всі поверхи утворюють цілісний методологічний організм[71].

Таким чином, можна стверджувати, що сьогодні під методологією розуміють сукупність певних теоретичних принципів, логічних прийомів і конкретних способів дослідження предмета науки; систему певних теорій, законів, підходів, що відображають процес пізнання.

На думку сучасних філософів, у вивченні громадянського суспільства та його надбань слід застосовувати метод структурно-функціонального аналізу, коли об'єкт, що вивчається, немовби розкладається на складові частини, виявляються співвідношення між цими частинами, правила їх поєднання в групи і виведення певних парадигм (стійких визначаючих модулів) [40].

За допомогою методу структурно-функціонального аналізу можуть бути виділені як саме поняття «волонтерство», так і різні його функціональні компоненти. Так, розглядаючи сутність волонтерства у співвідношенні із суспільними процесами, виділяють первинні складові волонтерства – етнічні, національні та вторинні – соціальні, класові, які в певних умовах виступають як співвідношення змісту та форм.

Важливим методом дослідження і вивчення історії волонтерства є метод системного аналізу, коли всі його феномени розглядаються у взаємодії складових частин як основи, на якій формуються нові якості.

Системний метод тісно пов'язаний з типологічним підходом до явищ волонтерства, коли незалежно від хронологічних рамок виділяються такі особливості волонтерських рухів, які притаманні, хоча і не збігаються у часі, різним регіонам.

У дослідженні явищ волонтерства та благодійництва широко застосовуються методи конкретних наук – семіотики, соціології, демографії, психології, антропології, математики тощо.

Вивчення проблем знаковості в історії передбачає застосування декількох провідних підходів (дехто із науковців називає їх фундаментальними або філософсько-світоглядними методами [59, 42]).

Зокрема, одним із найновіших фундаментальних підходів є синергетичний, що передбачає дослідження процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур і систем різної природи [54].

Історія якраз і є такою самоорганізованою знаковою системою, в якій функціонує механізм спонтанного формування і функціонування історичних знаків, що безпосередньо взаємодіють із зовнішнім середовищем (це середовище є джерелом їх виникнення – дає інформацію для громадянських ініціатив, а також сферою його реалізації – сприймає історичні знаки як своєрідний регулятор суспільних відносин)

Герменевтичний підхід у науковому пізнанні історії передбачає «розуміння» його знакового мовлення, а також вміння передавати це значення у загальнодоступних термінах (тлумачити). Застосування цього підходу підкріплюється спорідненістю семіотики й герменевтики у тому, що семіотика прагне дати пояснення процесам виникнення знаків через означення ними історичної дійсності та їх функціонування, а герменевтика здатна задовольнити цю потребу. Основним методологічним принципом тут є встановлення смислової відповідності: по-перше, між історичною дійсністю і її відтворенням у історичних знаках, по-друге, між сприйняттям знаків та відтворенням. Це вимагає застосування методу розуміння, що діє відповідно до закону поширеного відтворення інформації [62]. Історія є призмою, через

яку переломлюється інформаційний потік відображення дійсності й одночасно фокусується у точці сприйняття конкретним соціальним суб'єктом (дослідником) і розпоршується на необмежену кількість таких сприймачів. Герменевтичний підхід до розуміння історичних знаків забезпечує процес історичної комунікації.

Поняття методології розвитку історії волонтерства, його місця та ролі в розвитку громадянського суспільства не є сталою величиною. Воно змінюється разом із уявленням про предмет і функції історичної науки та благодійництвом. Важливими логічними категоріями методології історії волонтерства є принцип, метод, факт, історичне джерело, закономірність розвитку тощо.

Принципи – це загальні положення та правила, яких необхідно дотримуватись при дослідженні явищ та подій відповідного історичного процесу. Зокрема основними принципами історії розвитку громадянського суспільства науковці визначають: багатофакторність, об'єктивність, всебічність, системність, детермінізм, дослідження в розвитку.

Оскільки історія волонтерства, його ролі та надбань базується на стику багатьох наук, спектр методів і принципів, що застосовуються нею до дослідження, досить широкий: від загальнонаукових до суто специфічних підходів.

Діахронний метод потребує викладу явищ, фактів, подій світового волонтерського руху в хронологічній послідовності.

Синхронний передбачає всебічне порівняльне дослідження в одному обраному проміжку часу без звертання до історичної ретро- або перспективи [62, с. 7].

Порівняльний метод застосовується в дослідженнях двох або декількох національних культур. Він також передбачає виявлення загальних та особливих рис, тенденцій розвитку, сфери взаємовпливів, а відтак встановлює рівень своєрідності або спорідненості культур [59, с. 7].

Оскільки волонтерство є невід'ємною частиною розвинутого громадянського суспільства, сприяє його розвитку та процвітанню, заслуговують на увагу праці В. Бебіка, який пропонує для дослідження громадянського суспільства використовувати «комплексні методи вивчення й аналізу структур та елементів глобального громадянського суспільства і зв'язків між ними, які виникають і розвиваються в процесі функціонування суспільної сфери» [37]. На думку автора, «методологія дослідження громадянського суспільства має об'єднувати методи класичних політологічних досліджень з методами, процедурами і процесами, технічними прийомами і засобами дослідження, аналізу, перевірки й оцінювання здобутих даних, які використовуються суміжними науками, насамперед теорією міжнародних відносин». На нашу думку особливе місце в дослідженнях ролі та впливу волонтерства на стан громадянського суспільства мають посідати методи, що використовуються культурологією, оскільки специфіка культурології полягає саме у її інтегративному характері, в орієнтації на буття та діяльність людини й суспільства як цілісних феноменів.

Автор наводить певний перелік методів дослідження громадянського суспільства серед яких, з огляду на тему дослідження, варто відмітити:

- загальнологічні: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, теоретичне моделювання;
- теоретичні: мисленнєвий (віртуальний) експеримент, математична формалізація, аксіоматичний метод, гіпотетичний перехід від абстрактності до конкретності;
- соціологічні: вивчення документів (контент-аналіз), спостереження, вивчення соціальних настанов, соціально-політичний експеримент;
- соціально-психологічні: вивчення документів (контент-аналіз), шкалування, спостереження;
- порівняльно-історичні: історичного опису, конкретно-історичного аналізу, порівняльний, періодизації, хронологічний ретроспективний;

- емпіричні (експлікативні): аналіз статистичного матеріалу, контент-аналіз;
- системно-функціональні: системний метод, декомпозиція, композиція, інституціональний та функціональний методи, структурно-функціональний аналіз [37].

Не можливо не погодитися з тезою автора щодо методів дослідження громадянського суспільства та їх тісного взаємозв'язку і саме ці методи ми будемо використовувати під час дослідження. Але, на нашу думку, особливе місце в дослідженні волонтерства та благодійності належить саме цивілізаційному підходу. Оскільки, на наше переконання, його сутність полягає в осмисленні історії розвитку людства через інтегровані галузі спеціалізованих гуманітарних і природничих знань у контексті культурної епохи. У ньому знайшли сконцентрований вигляд усі названі підходи до вивчення культурно-історичних явищ громадянських рухів.

Таким чином, можна стверджувати, що в методології історії громадянського суспільства особливе місце займають методологічні підходи до його пізнання. Структурно-системний напрямок передбачає розгляд цілісності об'єкта, виявлення множини типів зв'язків в ньому та зведення їх до єдиної теоретичної картини. Він реалізується за допомогою порівняльного аналізу (перебігу процесу), єдності логічного (розвитку ситуації) та історичного (існування проблем).

Історична наука оперує кількома видами понять: загальнонауковими (процес, явище, прогрес), міжнауковими (конфлікт, етногенез, культура, соціум), конкретно-науковими (суспільство, революція, влада, держава, війна). За винятком понять, що становлять перший вид, всі інші різною мірою мають тенденцію втрати первинного змісту, девальвації і тому вимагають корекції, наповнення новим змістом. Якщо бути точним, то слід вказати, що з абстрактної точки зору всі терміни, якими позначаються ті чи інші історичні явища і події, є відносними, бо не відбивають їх дзеркально у всій багатоманітності проявів, наслідків і причинних зв'язків. Разом з тим,

категоріально-понятійний апарат постійно наповнюється новим змістом, вдосконалюється.

Підсумовуючи викладення матеріалу розділу можна сформулювати наступні висновки:

1) Волонтерський рух має колосальне значення для соціального розвитку суспільства. Участь у волонтерській праці сприяє самовдосконаленню особистості, дає можливість отримати нові досвід і знання. В останні десятиліття, з ростом уваги до волонтерства, відповідно, з'явився інтерес до виміру волонтерства, його місцю та ролі у суспільному житті. Серед ключових складників понятійно-категоріального апарату у царині волонтерства та волонтерської діяльності особливе місце належить базовій категорії «волонтер». Саме вона покладена в основу всього термінологічного комплексу з питань дослідження. Визначено основне поняття «волонтерська діяльність» як системне поняття у широкому розумінні являє собою соціальне явище, яке спрямовано на добровільне, усвідомлене, організоване, суспільно корисне застосування знань та використання навичок людини у вільний час на користь інших людей на безоплатній основі. Встановлено, що волонтерська діяльність як об'єкт дослідження входить до кола наукових інтересів філософів, політологів, культурологів, соціологів, педагогів, психологів та ін. Різним аспектам волонтерського руху присвячено багато праць. Поряд з цим, важливо розуміти еволюцію його розвитку, досвід інших країн та масштаб волонтерської діяльності, щоб оцінювати внесок волонтерів у розвиток України, щоб вживати адекватні політичні зусилля для розвитку волонтерства в нашій країні, нарешті, щоб глибше дослідити саме явище.

2) Користуючись виробленим у джерелознавстві видовим принципом класифікації історіографічних джерел під час дослідження було виокремлено наступні види: 1) міжнародно-правові акти, Резолюції Генеральної асамблеї ООН з питань волонтерства; 2) національні закони країн-членів ЄС з питань регулювання волонтерства та волонтерських

процесів; 3) статистичні матеріали. Але, очевидно, що зацікавленість та поширеність вивчення волонтерських рухів та основних засад формування політики ЄС щодо регулювання волонтерських рухів у науковому середовищі пояснюється, по-перше, багатомірністю та комплексністю понять; по-друге, роль, значення та вплив волонтерських рухів на суспільне життя різних країн, аналізуються з різних точок зору і на різних рівнях – від індивідуального, сімейного до національного та міжнародного; по-третє, розгляд питань волонтерства та благодійності має досить тривалу історію (благодійна допомога нужденним відбувалося за всіх часів). Проте глибока розробленість проблеми і велика кількість праць не стали підґрунтям для виведення єдиного визначення понять «волонтер», «волонтерська діяльність» та уніфікованої їх класифікації.

3) Розглянуті методи вивчення історії громадянського суспільства дозволяють констатувати, що особливе місце займають методологічні підходи до його пізнання. Структурно-системний напрямок передбачає розгляд цілісності об'єкта, виявлення множини типів зв'язків в ньому та зведення їх до єдиної теоретичної картини. Він реалізується за допомогою порівняльного аналізу (перебігу процесу), єдності логічного (розвитку ситуації) та історичного (існування проблем). Історична наука оперує кількома видами понять: загальнонауковими (процес, явище, прогрес), міжнауковими (конфлікт, етногенез, культура, соціум), конкретно-науковими (суспільство, революція, влада, держава, війна). За винятком понять, що становлять перший вид, всі інші різною мірою мають тенденцію втрати первинного змісту, девальвації і тому вимагають корекції, наповнення новим змістом. Якщо бути точним, то слід вказати, що з абстрактної точки зору всі терміни, якими позначаються ті чи інші історичні явища і події, є відносними, бо не відбивають їх дзеркально у всій багатоманітності проявів, наслідків і причинних зв'язків. Разом з тим, категоріально-понятійний апарат постійно наповнюється новим змістом, вдосконалюється.

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

2.1. Історичні передумови розвитку волонтерського руху у країнах Європи

Історія людства не знає такого суспільства, яке не сповідувало б ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. Оскільки така допомога основана на ідеях служіння гуманним ідеалам людства та не передбачає отримання прибутку, винагороди чи кар'єрного зростання. За всю історію людства благодійна діяльність приймала різні форми: від традиційних видів взаємодопомоги до спільних зусиль тисяч людей, що направлені на подолання наслідків стихійних лих, врегулювання військових конфліктів, подолання бідності тощо.

В різні часи та в різних культурах поняття «добра» мало різні значення. Поряд з цим, загальне розуміння людиною добра від стародавніх часів до сучасності не зазнало змін: добро визначається як щось суспільно-корисне, «сприятливе» для суспільства. Історично склалося, що із-за супротиву зовнішнім факторам та бажанню вижити народилася згуртованість і готовність простягнути один одному руку підтримки [61].

Багато дослідників вважають роком виникнення волонтерської діяльності 1859 рік. На думку колективу авторів Центру перспективних соціальних досліджень Національної академії наук України, яку в повній мірі підтримали у своїх дослідженнях С.С. Тимченко та А.В. Шмаріна, «...саме тоді французький письменник-журналіст Анрі Дюман, вражений кривавими картинами битви при Сольфоріно, запропонував ідею створення Червоного Хреста – організації, яка працювала б на волонтерських засадах і надавала першу медичну допомогу пораненим бійцям. Принципами, сформульованими Дюманом, керуються сьогодні волонтерські організації в усьому світі. До ХІХ ст. волонтерство сприймалось як військова справа, а

волонтери – романтичні юнаки, які прагнули за покликом серця піти в бій за чужу незалежність і обов’язково в далеку екзотичну країну» [45, 69].

Дійсно довгий час поняття «волонтерство» сприймалося як військовий термін. Воно було способом комплектування армій (наприклад у Великій Британії), і саме цей спосіб зберігся до моменту введення в дію «військової повинності», яка була загальною та обов’язковою. У XVIII-XIX століттях у Франції, Італії та Австро-Угорщині волонтерські полки існували у складі регулярних армій.

У другій половині XIX ст. в більшості держав система волонтерства як засіб комплектування армії втратила своє значення і стала формуватися ідея волонтерства як соціального служіння.

Як зазначає Є.В. Данілова, волонтерство як соціальний феномен зародився в США, де вже у XIX столітті волонтери забезпечували функціонування різних некомерційних організацій. У 1920 році загальнолюдські цінності солідарності та взаємодопомоги відродилися в Європі. Того літа група волонтерів з Австрії, Англії, Німеччини та Швеції зібралася з метою відновлення села біля Вердуна (Франція), що було зруйновано в ході Першої світової війни [53].

Волонтери відновлювали зруйновані Першою світовою війною ферми, не отримуючи за свою працю кошти. При цьому, зацікавлена сторона забезпечувала добровільних працівників житлом, харчуванням, медичним страхуванням – цей принцип організації волонтерського руху зберігся і в наш час. З цього й почала свою діяльність Міжнародна громадська служба (ServiceCivilInternational, SCI), яку заснував П’єр Сересоль, у 1920 році, як гуманітарний рух. Принцип якої «не говорити, а діяти».

Автори звіту [44] зазначають, що на початку XX століття «волонтерський рух розвивався, як рух «дружніх візитерів», сестер милосердя, самаритян, місіонерів. Волонтерами були, як правило, приватні особи, громадські діячі (Д.Адамс, М.Річмонд, А.Соломон), релігійні діячі (пастор С.Барнетт, Ч.Вара). В 20-ті роки XX ст. з’являються перші

міжнародні робочі табори добровольців, європейські служби добровільної праці. Після Першої світової війни в 20-ті роки французи і німці, зустрівшись, вирішили, що: «краще працювати разом, ніж воювати один проти іншого». Саме ця думка в подальшому стала девізом волонтерського руху.

Отже, ці перші громадянські ініціативи французької та німецької молоді поклали початок волонтерському руху і дали поштовх до його подальшого розвитку, набуттю популярності по всьому світу, охоплюючи все нові сфери життя та відкриваючи нові види діяльності. Спочатку волонтерські табори створювалися для надання допомоги в регіонах, що постраждали від стихійних лих. Потім, у 1931 році ідея SCI отримала розвитку, і концепція таборів з міжнародними волонтерами стала застосовуватись в інших областях соціальної відповідальності:

- суспільний розвиток. Під час економічної кризи у вугільній промисловості був організований проект з відновлення спадщини в шахтарському місті Брінман (Уельс, Великобританія). Добровольці побудували басейн і створили громадський парк. У проекті також брали участь безробітні люди;

- допомога з метою розвитку: у 1934 році в Індії організовувалися табори для допомоги районам, що постраждали внаслідок землетрусу Непал-Бихар. Подібні проекти були реалізовані у 1935 та 1936 роках;

- гуманітарна допомога: у 1937 році група організацій з надання гуманітарної допомоги доручила SCI надавати гуманітарну допомогу дітям-біженцям під час громадянської війни в Іспанії (1936-1939 роки). Було організовано евакуацію населення, роздачу продовольчої допомоги та одягу населенню районів, що були охоплені війною [8].

З 1920 року SCI організовувала волонтерські табори та реалізовувала проекти во Франції, Швейцарії, Великій Британії, Індії та інших країнах. При цьому не мала офіційної структури. І лише після Другої світової війни, внаслідок поширення ідеї міжнародних волонтерських таборів в інші країни,

була заснована міжнародна асоціація філій SCI з міжнародним секретаріатом в Парижі. Були поліпшені умови організації (наприклад, організовано добровільне страхування). Кількість робочих таборів і добровольців значно збільшилася – 1947 рік: 46 таборів в 9 країнах, а вже у 1968 році – 298 таборів у 24 країнах [45].

Команда SCI стала попередником таких організацій, як British Volunteer Programme та інших груп, що здійснювали тривалі волонтерські акції та проекти. Ці організації, в свою чергу, були попередниками волонтерської програми Організації Об'єднаних Націй.

Підсумовуючи розгляд передумов розвитку волонтерського руху, можна констатувати, що історично початок волонтерського руху пов'язують з кінцем XVIII - початком XIX ст., а саме з початком Першої світової війни, коли з числа добровольців формували цілі воєнізовані підрозділи – батальйони, полки. Походження слова «волонтер» відносять до французького «volontaire», що і означає «доброволець». В подальшому, після введення обов'язкової військової повинності, волонтерський рух отримав соціального значення і сформувався ідея волонтерства як соціального служіння.

За даними дослідників протягом 1930-х та 1940-х років зростає кількість таборів добровольців, коли неурядові організації мобілізували молодь для надання невідкладної допомоги щодо економічного полегшення стану населення країн, що потерпали від стихійних лих та воєнних конфліктів. В той час волонтерські табори допомагали ефективно вирішувати задачі, що стояли перед суспільством та соціумом. Розвиток волонтерства активно сприяв зміцненню громадянського суспільства у європейських країнах, підвищував роль некомерційних та громадських об'єднань. Волонтерська діяльність створила умови для соціального та економічного відбудовування та розвитку країн та надавала значну допомогу у вирішенні їх соціальних проблем.

Саме у довоєнні роки волонтерський рух зростав значними темпами та спонсорувався транснаціональними корпораціями, міжнародними

організаціями та урядами країн Європи (Франція, Велика Британія, Німеччина тощо).

2.2. Волонтерський рух у країнах Європи після Другої світової війни

Друга світова війна в історії людства вважається найбільшим збройним конфліктом. Вона розпочалась з нападу гітлерівської Німеччини на Польщу 1 вересня 1939 року й завершилась у Європі 8 травня 1945 року капітуляцією Німеччини. За різними даними у війні взяли участь безпосередньо або опосередковано понад 60 країн.

Не можливо не погодитись з твердженням С.В. Толстова, що основні театри Першої та Другої світових війн зосереджувалися в Європі, яка зазнала найбільш масштабних руйнувань та людських втрат. Джерела конфліктів між провідними державами мали здебільшого європейське походження, зумовлене низкою історичних, територіальних та ідеологічних суперечностей [70].

Руйнівні наслідки Другої світової війни на світове господарство важко переоцінити: було знищено та демонтовано індустриальні господарства Німеччини, Франції, Японії, багатьох менших індустриальних країн Європи. Частково було знищено господарство Англії.

Після повітряних бомбардувань багато найбільших міст Європи знаходилися в руїнах, мільйони людей залишалися без даху над головою, роботи та засобів до існування. Руйнування сільського господарства призвело до голоду в деяких країнах континенту.

Найтяжчими наслідками цієї війни були демографічні. Війна та окупація європейських країн призвели до різкого, катастрофічного зменшення кількості населення, значних деформацій у його національному, статевому, віковому та професійному складі.

Відновлення господарства країн Європи та відбудовування промисловості відбувалося завдяки фінансовій допомозі США відповідно до

програми відновлення Європи, так званого «плану Маршала», автором якого був держсекретар США Джорж Кетлетт Маршал. Загальна сума асигнувань на її реалізацію становила біля 13 млрд. доларів США. Після тривалих переговорів щодо умов надання фінансової допомоги програма вступила в дію лише у 1949 році, коли був підписаний договір про створення Північноатлантичного військово-політичного блоку (НАТО). Відновлення господарства країн старої Європи відбувалося за рахунок фінансової допомоги США.

Отже, волонтерство та волонтерський рух громадських організацій у повоєнні роки було у занепаді. Підтвердженням цього знаходимо у дослідженні «Towards a new understanding of volunteering in England before 1960?», в якому його автор Джорджина Бревіс англійська дослідниця Інституту дослідження волонтерства (Institute for Volunteering Research, IVR) стверджує, що після 1945 року волонтерський рух у Європі майже припинився і лише у 60 роки ХХ століття стався «добровольчий бум», тобто волонтерський рух відновився, оскільки до того часу відбулися зміни, що дозволили говорити про волонтерство як соціальне явище. Термін «добровольчий бум» за свідченням авторки, ввів у 1971 році Тім Дартінгтон, коли писав про молодіжну волонтерську організацію Task Force. Дж. Бревіс вважає, що бум волонтерського руху 60-х років зумовлений масовим бажанням помирити Східну і Західну Європу, саме з цієї метою у той час виникали десятки волонтерських програм [18].

Необхідно зауважити, що діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста (далі – МКЧХ) не припинялася ні на день під час Другої світової війни. У ці роки правовою основою роботи МКЧХ була Женевська конвенція у редакції 1929 року. Діяльність комітету була аналогічна його діяльності в Першу світову війну: інспекція таборів військовополонених, організація допомоги мирному населенню, забезпечення можливості листування військовополонених, повідомлення про зниклих без вести. У воєнні та перші повоєнні роки МКЧХ опинився у трагічній ситуації неможливості надати

допомогу всім жертвам самої кровопролитної війни ХХ століття. Багато пропозицій представників цієї організації залишалися без відповіді або зустрічали відмову, уряди низки держав не допускали делегатів МКЧХ в табори для військовополонених і в'язниці.

Проте була налагоджена робота Центрального агентства у справах військовополонених. До середини 1947 року в ньому було зібрано 36 млн. карток. Делегати МКЧХ 11170 разів відвідали табори для полонених, а також забезпечили доставку і розподіл 470 т вантажів допомоги, призначених військовополоненим та інтернованим цивільним особам. МКЧХ сприяв їх поверненню на батьківщину або в треті країни. Деяким делегатам МКЧХ в Угорщині, Болгарії, Румунії і Словаччині вдалося врятувати від знищення десятки тисяч євреїв. Трагічний досвід цієї війни поставив перед МКЧХ нові завдання: поширити правовий захист на всіх жертв війни, передбачити для кожної нової конвенції механізм обов'язкового контролю [2].

Після війни МКЧХ працював з національними товариствами, намагаючись надати допомогу країнам, що постраждали від війни найбільшою мірою. У 1948 році Комітет опублікував звіт, в якому описувалася його діяльність під час війни. У 1996 році архів Міжнародного комітету за цей період було відкрито для академічних та публічних досліджень.

Підсумовуючи викладення матеріалу, можна дійти висновків, що в перші роки після Другої світової війни волонтерський рух у його соціальному значенні майже припинився. Досвід діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста у період Другої світової війни та у перші повоєнні роки поставив перед суспільством нові задачі щодо розвитку міжнародного гуманітарного права. Міжнародним комітетом Червоного Хреста було розроблено та прийнято 12 серпня 1949 року чотири Женевські конвенції, а потім у 1977 році два Додаткових протоколи до них [20].

Сьогодні ці конвенції є одними з визнаних міжнародних договорів. МКЧХ шкодував про помилки періоду Другої світової війни та усвідомлював

необхідність збереження документальних свідчень злочинів нацистського режиму 1933-1945 років. У місті Бад-Арользен (Німеччина) був створений архів під назвою «Міжнародна служба розшуку». У 1956-2012 роках МКЧХ керував його діяльністю. У 2013 році фонди цього архіву були внесені до реєстру всесвітньої документальної спадщини ЮНЕСКО «Пам'ять світу».

Саме у 60-ті роки ХХ століття волонтерський рух став розвиватися, благодійність набувала все нових форм. Спільна робота приватних ініціатив і державних установ стала фундаментом сучасних Європейських держав.

2.3. Формування взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності у країнах Європи у другій половині ХХ століття

Громадські ініціативи 20-30-х років ХХ століття щодо відновлення зруйнованих Першою світовою війною селищ та містечок молоддю Німеччини та Франції було визвано безпрецедентною подією у світовій історії та, як вже зазначалося, послужило приводом для створення міжнародної волонтерської організації SCI або ServiceCivilInternational. Сьогодні вона вважається найстарішою з усіх існуючих. За віком поряд з SCI стоїть Червоний Хрест, про який вже згадувалося вище. Вслід за ними з'явилася британська організація – Британська волонтерська програма, потім – американський Корпус Миру або PeaceCorps [4], волонтери якого працюють у всіх куточках світу – у Китаї, Монголії, Філіппінах та інших країнах, а потім виникла Німецька служба розвитку або Deutsche Entwicklungsdienst [5].

Становлення взаємовідносин громадянського суспільства та державних інститутів країн Європейського Союзу мало складний шлях. Досвід європейських країн доводить, що сильне громадянське суспільство забезпечувало підтримку намаганням держави формувати політику розбудови демократичного суспільства і навпаки, без нього демократія та існування державних інститутів є неповним, оскільки простір для вільного

волевиявлення громадян та їх ініціатив зменшується і, як наслідок, зменшується добровільна самоорганізація суспільства спрямована на поліпшення соціально-економічного стану країни.

Одним з факторів активізації розвитку громадських ініціатив та волонтерського руху у другій половині ХХ століття стала Друга світова війна і напівзруйнована Європа, яку активно відновлювали добровольці. Отже, саме в 1950-1960 р.р. стан розвитку громадянського суспільства європейських країн дав поштовх для демократичного розвитку громадських ініціатив та розбудови ефективної моделі взаємовідносин держави та суспільства, пропонуючи можливості для індивідуального, групового самовизначення громадян та самоорганізації суспільства європейських країн. У 1960-х роках такою причиною стало масове бажання помирити Східну і Західну Європу, з цією метою виникали десятки волонтерських програм. Тоді ж (після студентських хвилювань 1960-х у Німеччині та Травневих подій 1968 року у Франції) стає зрозуміло, що державам необхідно проводити осмислену молодіжну політику, спрямовану на активізацію волонтерських рухів та підвищення соціальної ролі молоді у розбудові громадянського суспільства. Нарівні з іншими напрямками молодіжної політики волонтерство має бути систематизованим, інституціоналізованим та має отримати свої цілі і завдання [36].

Відкритість політичної дискусії щодо ролі та місця громадських добровольчих та волонтерських об'єднань в житті суспільства, що само по собі є однією з передумов демократії, у ці роки стало важливим елементом для вирівнювання «ігрового поля», пропонуючи учасникам рівні можливості впливати на громадську думку, досягати компромісу. Рівень розвитку волонтерства та волонтерської діяльності, безумовно, став одним із важливих показників стану громадянського суспільства, самостійного волевиявлення громадян у вирішенні проблем соціальної діяльності, також одним із факторів, здатних розвивати демократію в конкретній країні. Світова практика показує, що держава, спираючись лише на власні, створені

виключно нею державні інститути, без залучення найширших верств громадськості не зможуть вирішити велику кількість проблем: соціально-економічного зростання, відбудовування господарства тощо.

Таким чином, посилення ролі та місця інститутів громадянського суспільства в країнах ЄС у другій половині ХХ століття стало одним з каталізаторів трансформації державного управління та державної політики в різних сферах суспільного життя. Питання волонтерства та волонтерської діяльності набувають особливої актуальності для державної молодіжної політики як основного ресурсу зміцнення взаємодії держави та суспільства у процесі формування та створення умов для соціального становлення та розвитку європейської молоді.

Основними аспектами взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності багатьма дослідниками визначаються національні профільні законодавства; державна політика у сфері молодіжної політики та волонтерської діяльності, зокрема; діяльність профільних центральних органів виконавчої влади та громадських дорадчих формувань з питань регулювання та інституалізації волонтерської діяльності.

За твердженням М.В. Гуцалової «на теренах Європейського Союзу держава, її органи та інститути громадянського суспільства займалися вирішенням актуальних проблем молоді в політичній, соціально-економічній, культурно-освітній сферах та в підтримці молодіжної волонтерської діяльності, зокрема. Крім того, ефективність молодіжних організацій на міждержавному рівні досягалося за допомогою інших учасників, наприклад, профільних та суміжних структур Ради Європи та Єврокомісії, реалізації крос-секторального підходу для вирішення поточних і пріоритетних задач молодіжної політики» [52].

Не можливо не погодитись з висновками В.А. Головенко, який стверджує, що «від стану соціалізації молоді значною мірою залежить як сьогоднішня, так і майбутня будь-якої країни. Її усвідомлення приводить до того, що в державі, суспільстві в цілому окреслюються відповідні напрями

життєдіяльності, спрямовані безпосередньо на сприяння соціальному становленню молодого покоління, на певному етапі розвитку виникають структури, які починають виконувати специфічну функцію: реалізувати комплекс завдань, які прийнято називати «молодіжна політика» [50, с. 119].

На думку автора яскравий приклад реакції держави на проблеми молоді, її участі в громадському житті та благодійній діяльності дає історія законодавства Німеччини: у 1839 році у Пруссії з'явився Регулятив стосовно праці молодих робітників на фабриках. У 1922 році в Німеччині було прийнято закон про молодіжне благодійництво – комплексний правовий акт, який включав нормативне закріплення державних обов'язків щодо забезпечення трудових та деяких інших соціальних прав молодих людей. Закон був відмінений у роки фашизму, а потім відновлений в обох німецьких державах: у ФРН у 1949 році з подальшим прийняттям його нових редакцій у 1953, 1977, 1986 роках та НДР – у 1950 році з оновленням у 1964 та 1974 роках. Після об'єднання ФРН та НДР у 1990 році був прийнятий новий закон про допомогу дітям і молоді, який охоплює питання зайнятості, соціального забезпечення та багато іншого. Спеціальні норми регулюють державну підтримку молодіжних благодійних та волонтерських організацій [50].

Аналізуючи законодавчі ініціативи європейських країн щодо формування політики в галузі організації волонтерської діяльності та волонтерських рухів тобто взаємовідносин держави, молоді та суспільства, в цілому, автор доходить висновків, що «періодом виділення молодіжної політики у самостійний напрям діяльності держави у більшості країн Заходу прийнято вважати 60-70 роки ХХ століття... Соціальне становище молоді погіршилося, технологічна та структурна перебудова в суспільстві, що розпочалася в умовах економічної кризи середини 70-х років, позначилася, перш за все, значним зростанням молодіжного безробіття. В той же час активізується суб'єктивна роль самої молоді в сучасному суспільстві, стають вищими критерії соціальної зрілості. У всіх без винятку індустріально розвинутих країнах на порядку денному постала гостра потреба

комплексного державного втручання у вирішення цієї проблеми. В результаті, вже в другій половині 80-х – на початку 90-х років у багатьох країнах Заходу сформувалась комплексна державна молодіжна політика, що мала своїм підґрунтям розвинуту законодавчу базу і відповідну систему державних та громадсько-державних органів для її реалізації. За даними ООН, на травень 2001 року в 168 країнах (89%) створено національні молодіжні координаційні механізми (такі як міністерство, департамент, рада чи комітет)» [50].

Поява та взаємодія цих установ відіграло вирішальну роль у вихованні звичок демократичної підзвітності та добробуту управління в суспільстві, надаючи громадянам і молоді, зокрема, важливий засіб для висловлювання своїх інтересів, захисту своїх прав та дієвого інструменту контролю дій уряду. Громадські організації та їх взаємодія зі створеними державними установами дали можливість людям визначати власні позиції, вивчати альтернативи та сформулювати свої інтереси, допомогли перетворити «звичайних» членів громади в активних громадян. Саме організації громадянського суспільства (добродійні та волонтерські) сприяли популяризації участі молоді у житті суспільства, допомагаючи через посилене формулювання громадських проблем повнішому залученню молодих людей до пошуку рішень на рівні держав.

Поряд з цим привабливість організацій громадянського суспільства того часу відрізнялася від країни до країни або навіть всередині європейських країн. Деякі організації розглядалися як більш ефективні та орієнтовані на людей, а також як життєздатна альтернатива як державним установам, так і приватним компаніям, що займалися доброчинністю. Деякі залучали громадян до власної доброчинної діяльності, оскільки їх організації менш ієрархічні та бюрократичні; вони працювали близько до низового рівня і саме вони представляли пульс громади.

Дослідники одностайні у твердженнях, що важливу роль у повноцінному функціонуванні молодіжних волонтерських організацій у

країнах Європейського Союзу мали документи Організації Об'єднаних Націй. Так, М.В. Гуцалова наводить наступні факти щодо прийняття регуляторних актів: «У 80-ті роки Організацією Об'єднаних Націй ухвалено документ під назвою «Керівні принципи для подальшого планування і здійснення відповідних засобів, які стосуються молоді». Свого часу в ООН була ухвалена «Стратегія керівних принципів», яка хоч і з певними корективами, впроваджується у свідомість політиків і керівників різних держав і потрібно відмітити, що вона приносить свої результати щодо покращення молодіжної політики. Цей документ розглядає характеристику становища молоді в демографічній структурі, виділення окремих груп і їх проблем, умов для поліпшення становища молоді. Керівні принципи покликані забезпечити концептуальну основу для національних програм і визначити загальні фактори, які отримують загальне визнання і мають відношення до вирішення конкретних проблем. Однією з програмних завдань таких державних документів повинно бути розширення участі молоді і молодіжних організацій у житті суспільства.» [52]

На думку дослідників не залишалися осторонь від вирішення проблем взаємодії держави, молоді та суспільства й Рада Європи, оскільки в її складі було створено постійний Комітет міждержавного співробітництва у молодіжній сфері, який складався з представників міністерств у справах молоді країн-членів Ради Європи. Цей комітет проводив свої засідання один раз на два роки, регулярно організував Європейські конференції міністрів у справах молоді. [68]

Для координації молодіжних програм, у тому числі й волонтерських, у Секретаріаті Ради Європи створено спеціальний Молодіжний директорат, який тісно співпрацює як з державними структурами, так і з молодіжними благодійними та волонтерськими організаціями. У розпорядженні Молодіжного директорату є два Європейських молодіжних центри – у Страсбурзі (відкритий 1 червня 1972 р.) і Будапешті (відкритий 15 грудня 1995 р.). Ці центри є міжнародними навчальними закладами з підготовки та

проведення зустрічей, у рамках яких радники надають освітню, методичну, технічну підтримку з підготовки та здійснення програм для молоді. Для фінансової підтримки національної чи міжнародної діяльності молоді у 1972 р. Радою Європи створено Європейський молодіжний фонд (ЄМФ). Окрім фінансової підтримки різних заходів, ЄМФ виділяє кошти для надання допомоги міжнародним молодіжним організаціям у розв'язанні адміністративних питань та координує їх діяльність.

Таким чином, відповідальність за реалізацію молодіжної політики в Раді Європи несе Департамент у справах молоді, що входить до складу Директорату демократичного громадянства та участі при Генеральному директораті з питань демократії Ради Європи. Департамент займається розробленням керівних принципів, програм і правових документів для послідовної й ефективної молодіжної політики на місцевому, національному та європейському рівнях. Він надає фінансову та освітню підтримку міжнародним молодіжним заходам, спрямованим на заохочення громадянської позиції та мобільності молоді, а також відстоювання цінностей прав людини, демократії та культурного плюралізму. Департамент намагається об'єднати та розповсюдити досвід і знання про життєві ситуації, прагнення і способи самовираження молодих європейців. [3]

За твердженням Т. Тарасенко «характерною рисою молодіжної політики є її орієнтація на вирішення проблем реалізації потенціалу молоді та розвиток форм і методів діяльності органів публічної влади за цим напрямом». На думку авторки, підтримка молодіжного волонтерства займає вагомe місце в європейській молодіжній політиці, що відображається передусім у створенні відповідних інформаційних ресурсів – порталів, на яких розміщено повну інформацію про умови здійснення, заходи щодо спрямування і супроводження дій молоді в цьому напрямі. [67]

Не можливо не погодитись із твердженням дослідниці, що «...Досвід ЄС з підтримки волонтерської діяльності молоді ілюструє сучасні тенденції молодіжної політики. Зокрема, йдеться про орієнтування цієї політики та

розширення «молодіжного виміру» в політиці ЄС за всіма сферами суспільного життя та на різних рівнях управління, що обумовлено належним врахуванням міжсекторальної природи молодіжної політики. Це зумовило утвердження міжсекторального підходу до вирішення проблем молоді, який спирається насамперед, на забезпечення міжвідомчої взаємодії та координації, а також на партнерстві держави, бізнесу та громадськості.» [67]

Таким чином, попри намагання та значні зусилля загальноєвропейських інституцій щодо уніфікації підходів до формування та інституалізації взаємодії держав та громадянського суспільства існують певні національні особливості в цій сфері. Це зумовлено, об'єктивним досвідом цих країн у розвитку громадянського суспільства, волонтерства та молодіжної політики. Увага, з якою світ ставився до громадських об'єднань, які утворювали так званій «третій сектор», цілком можна охарактеризувати як початок «глобальної соціальної революції». Підтвердження цій тезі знаходимо у резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 56/38[14], в якій містяться чіткі рекомендації національним урядам та системі органів ООН надавати підтримку добровольчому руху, оскільки, на думку авторів резолюції, ігнорування добровольчого фактору при розробці та проведенні державної соціально-економічної політики може привести до того, що цей цінний фактор виявиться забутим і будуть підірвані традиції співпраці, які забезпечують згуртованість громад.

Автори резолюції стверджували також, що на той час не існувало ніякої єдиної універсальної моделі найкращого досвіду взаємовідносин держави та громадянського суспільства щодо підтримки громадських волонтерських рухів, оскільки те, що добре працює в одній країні, може не спрацювати в іншій країні, де культура і традиції зовсім інші.

Тому, на нашу думку, варто звернути увагу на офіційні дані урядів окремих європейських країн щодо взаємовідносин влади та волонтерського середовища, які викладені у національних звітах за підсумками досліджень волонтерських рухів та волонтерської діяльності.

Так, за даними французького національного звіту за підсумками дослідження «Волонтерська діяльність в Європейському Союзі» [25], у Франції ці взаємовідносини існують на всіх рівнях публічного управління: центральному (національному), регіональному та місцевому. Особливо міцні вони саме на місцевому через проваджену урядом політику децентралізації, що заохочує співпрацю і партнерство влади й громади. У цьому зв'язку, а також через те, що волонтерство у Франції вважається приватною ініціативою, а отже, належить до приватної сфери, єдиної державної політики у сфері волонтерської діяльності не існує. Натомість кожне відомство у межах своєї компетенції розробляє власну стратегію сприяння розвитку волонтерства та взаємовідносин з громадськістю в цій сфері, які сукупно розглядаються як основа для потенційної загальнонаціональної концепції, ухваленої в перспективі як нормативно-правовий акт.

В Німеччині, за даними національного звіту [26], коло органів державної влади, залучених в систему взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності, значно ширше, порівняно з іншими країнами. Окрім відомств у справах соціальної політики, освіти, молоді, спорту, екології та охорони здоров'я, що традиційно спрямовані на взаємодію з волонтерським середовищем, власну компетенцію щодо волонтерської діяльності мають федеральні міністерства внутрішніх справ; фінансів; юстиції; оборони; у справах культури і засобів масової інформації; з питань міграції, біженців та інтеграції; транспорту, будівництва та міського розвитку; економіки й технологій; економічного співробітництва та розвитку; продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів тощо. Усього щонайменше 16 федеральних міністерств та 6 інших урядових органів Німеччини представляють інтереси держави у взаємовідносинах із суспільством у сфері волонтерської діяльності на федеральному рівні, що, безумовно, віддзеркалюється на нижчих рівнях державного управління та місцевого самоврядування.

Таким чином, моделі взаємодії держави та громадянського суспільства, а також молодіжної політики країн Європейського Союзу мають національні особливості, тривалу історію розвитку та становлення. Поряд з цим, саме піклування про майбутнє країн визначило пріоритетні засади та напрямки цієї взаємодії. Все це знайшло своє відображення у стратегічних завданнях молодіжної політики ЄС та подальшої їх реалізації через ефективну взаємодію органів публічної влади та громадськості.

Підсумовуючи викладення матеріалу другого розділу можна сформулювати наступні висновки.

1) Початок волонтерського руху пов'язують з кінцем XVIII - початком XX ст., а саме з початком Першої світової війни, коли з числа добровольців формували цілі воєнізовані підрозділи – батальйони, полки. Походження слова «волонтер» відносять до французького «volontaire», що і означає «доброволець». В подальшому, після введення обов'язкової військової повинності, волонтерських рух отримав соціального значення і сформувалася ідея волонтерства як соціального служіння.

Протягом 1930-х та 1940-х років зростає кількість таборів добровольців, коли неурядові організації мобілізували молодь для надання невідкладної допомоги щодо економічного полегшення стану населення країн, що потерпали від стихійних лих та воєнних конфліктів. В той час волонтерські табори допомагали ефективно вирішувати задачі, що стояли перед суспільством та соціумом. Розвиток волонтерства активно сприяв зміцненню громадянського суспільства у європейських країнах, підвищував роль некомерційних та громадських об'єднань. Волонтерська діяльність створила умови для соціального та економічного відбудовування та розвитку країн та надавала значну допомогу у вирішенні їх соціальних проблем.

2) У перші роки після Другої світової війни волонтерський рух у його соціальному значенні майже припинився. Досвід діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста у період Другої світової війни та у перші повоєнні роки поставив перед членами цієї організації та людством нові

задачі щодо розвитку міжнародного гуманітарного права. Було розроблено та прийнято 12 серпня 1949 року чотири Женевські конвенції, а потім у 1977 році два Додаткових протоколи до них. Сьогодні ці конвенції є одними з визнаних міжнародних договорів. МКЧХ шкодував про помилки періоду Другої світової війни та усвідомлював необхідність збереження документальних свідчень злочинів нацистського режиму 1933-1945 років. У місті Бад-Арользен (Німеччина) був створений архів під назвою «Міжнародна служба розшуку». У 1956-2012 роках. МКЧХ керував його діяльністю. У 2013 році фонди цього архіву були внесені до реєстру всесвітньої документальної спадщини ЮНЕСКО «Пам'ять світу».

3) Каталізатором формування та розвитку взаємодії та взаємовідносин держави та суспільства з питань волонтерства в країнах Європи стала активізація участі молоді у волонтерських проектах у середині 60 років ХХ століття. Пріоритетом діяльності керівних установ Європейського Союзу стало намагання заохочувати участь молоді в політиці і громадянському суспільстві як на рівні місцевих громад, так і на національному рівні, сприяти такій участі. Саме такі ініціативи призвели до формування молодіжної політики ЄС, яка була зорієнтована на вирішення проблем реалізації потенціалу молоді, розвиток форм і методів діяльності держави за цим напрямом, а також культивування волонтерства як європейської суспільної цінності. Тенденції нарощування обсягів волонтерства в європейських країнах в середині 60 років ХХ століття можуть означати набуття ним ознак суспільної цінності, певного стандарту життя європейських країн.

4) Основними аспектами взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності виступають національне профільне законодавство, державна політика у сфері волонтерської діяльності, діяльність профільних центральних органів виконавчої влади та громадських дорадчих формувань. У другій половині ХХ століття в цьому напрямі керівними органами ЄС створено інституціональне та нормативне забезпечення молодіжної політики, однією з основних складових якої стало

волонтерство, що розглядається як інструмент забезпечення соціальної згуртованості молоді в контексті демографічних змін завдяки її мобілізації щодо участі в громадських справах, з одного боку, а з іншого – досвіду та знання старшого покоління.

Аналіз досвіду формування взаємовідносин держави та суспільства багатьох європейських країн того часу, дав змогу з'ясувати, що суспільство здатне формувати соціальні, політичні, моральні умови для безпечного життя людини, необхідні для реалізації потенціалу особистості у всіх сферах життя. І якраз добровольчу діяльність уряди європейських країн розглядали в якості найважливішого чинника, що забезпечував створення таких умов, тим більше що в ході цієї діяльності розкривався та підвищувався сам особистісний потенціал волонтерів. У підсумку все це сприяло суспільному прогресу європейських країн та соціально-економічному зростанню, оскільки волонтерство несло в собі позитивний соціальний заряд.

Таким чином, у другій половині ХХ століття, а саме у 60-ті роки ХХ століття волонтерський рух в країнах Європи отримав бурхливого розвитку, благодійність набувала все нових форм. Спільна робота приватних ініціатив і державних установ стала фундаментом сучасних Європейських держав. Поряд з цим, незважаючи на певні зусилля державних установ Європейського Союзу щодо уніфікації інституціональної структури та законодавчого регулювання волонтерської діяльності, державна політика певних європейських країн мала свої особливості, зумовлені досвідом волонтерської діяльності, а також громадянською позицією членів суспільства. Саме ці особливості національних політик європейських країн щодо волонтерської діяльності й стануть предметом подальшого розгляду.

РОЗДІЛ 3

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА КРАЇН ЄВРОПИ У СФЕРІ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

3.1. Становлення державної політики у сфері волонтерської діяльності країн Європи: національні пріоритети та особливості

Незважаючи на те, що волонтерство в Європі у другій половині ХХ століття набуло широкого поширення, що знаходить відображення у великій кількості осіб, залучених до волонтерського або добровольчого руху, в цій сфері зберігаються певні проблеми і протиріччя, спостерігається нерівномірність розвитку волонтерства в різних європейських країнах.

Існують відмінності в характері нормативно-правового регулювання діяльності добровольців в окремих державах, різняться і ставлення населення до волонтерів, а також суттєві відмінності у формуванні державної політики у цій галузі.

Велике значення мають культурно-історичні традиції функціонування волонтерського руху: так, в сучасній Європі є країни, де волонтерство міцно вкоренилося в культурних нормах, способі життя значної частини населення, а є, навпаки, такі держави, де більш-менш довготривалі традиції, пов'язані з волонтерством, відсутні, а добровольчий рух розвинений вкрай слабо.

Результати наукових досліджень, проведених в європейських країнах, показують, що число добровольців є найбільш високим в Ірландії, Великобританії, Голландії і Німеччині, а найнижчим – у Хорватії, Греції і Болгарії. Науковці виокремлюють тут певну залежність між рівнем розвитку волонтерства та рівнем життя населення конкретної країни в цілому: чим вище рівень і якість життя громадян, тим більше ступінь їх залученості у волонтерську діяльність.

Таким чином, найбільш високі показники розвитку волонтерського руху спостерігається в тих країнах, де є довготривалі культурно-історичні традиції, пов'язані з волонтерством в різних його проявах, а також присутні високі соціально-економічні показники, що відображають доходи населення і економічний розвиток цих країн.

Як вже зазначалося раніше, починаючи з 30 років ХХ століття добровільна допомога була сконцентрована у соціальній сфері та являла собою різні види допомоги бідним: освіта, притулки, медичне обслуговування, допомога особам, які потрапили у важку життєву ситуацію. Однак паралельно з розвитком волонтерських організацій, починаючи з ХІХ століття, а особливо з другої половини ХХ століття у країнах Європи набирала обороти державна соціальна політика. Держава приходила в ті області, де традиційно працювали недержавні суб'єкти, і, в силу переваги ресурсів, часто отримувала повний контроль над сферою. Так, у Великій Британії сфера освіти стала моделлю майбутнього розвитку державної соціальної політики – сфери, що вперше відкриті волонтерами, потім освоювалися державою.

За свідченням професора сучасної історії Великої Британії Пата Тейна, у 1830 роках у Великій Британії були сформовані добровільні організації, що надавали освіту робітникам. Хоча ця діяльність насправді була волонтерською з точки зору людей та джерел фінансування, але майже відразу незалежність цих організацій від держави стала скорочуватися, оскільки держава була занепокоєна питаннями обізнаності, освіти та дисципліни на національному рівні. І в решті решт держава стала контролювати майже всі освітні установи [23].

Далі автор стверджує, що після Другої світової війни настав період розвитку «держави добробуту». З одного боку, розширення державної участі негативно сприймалося недержавними суб'єктами надання благодійних послуг у різних сферах суспільного життя. Так, у Великій Британії післявоєнний лейбористський уряд значно розширив соціальну політику

держави, що призвело до того, що традиційні волонтерські організації відчували себе ущемленими. З іншого боку, вливання державних ресурсів у значному ступені сприяло популяризації волонтерської діяльності, як це відбулося у сфері міжнародного волонтерства. У кінці 1950 – на початку 1960 років держави почали фінансувати організації міжнародного волонтерського співробітництва[23].

На думку іншого англійського дослідника історії волонтерства та волонтерських рухів Бенджаміна Дж. Лоха більшість організацій міжнародного волонтерського співробітництва, не дивлячись на первісний скептицизм у відношенні до державного фінансування, до 1970 року отримували більшу частину коштів від національних урядів та держав. Завдяки державній підтримці вони вийшли з маргінального стану та стали мейнстримом. У 1970-их роках пацифістські та антивоєнні рухи привернули увагу громадськості до глобальних проблем, і у відповідь на значний суспільний попит стали виникати нові незалежні волонтерські міжнародні організації, серед найбільш відомих дослідник називає Médecins Sans Frontières, засновану в 1971 році, та Habitat for Humanity, засновану у 1976 році [30].

Економічна криза 1970-их років призвела до кризи «держави добробуту» та до неоліберальних реформ: до скорочення національних соціальних політик, і відповідно, до скорочення державного фінансування волонтерських організацій. В багатьох дослідженнях відмічається, що у неоліберальних економіках існування волонтерства призводило до того, що держава віддавала надання послуг приватному секторові та відходила від виконання своїх базових зобов'язань перед громадянами, оскільки недержавні громадські об'єднання та служби соціальної допомоги надавали допомогу нужденним за допомогою волонтерів [24]. Саме в цей час волонтерські організації, що були поглинуті державою, занепали, їм знадобилося шукати нові, приватні джерела фінансування.

Таким чином, подовжився розвиток незалежних організацій. Неоліберальні реформи того часу призвели до перегляду принципів міжнародної допомоги для розвитку: крім скорочених бюджетів, фокус змістився з технічної допомоги (розвиток інфраструктури, індустріалізація, розвиток сільських регіонів) на громадянське суспільство, громадянську участь, важливість людського розвитку. Отже, зі скороченням ролі держави з 1980-их років відбулося «відродження» громадянського суспільства та волонтерства. Політики та дослідники дійшли висновків щодо важливості недержавного сектору, значимості його вкладу в надання послуг, підтримку суспільства, зміцнення взаємної довіри та соціальної відповідальності. В багатьох європейських країнах волонтерські організації стали партнерами держави та суб'єктами політики соціально-економічного розвитку, особливо в галузі освіти, охорони здоров'я та надання послуг. Держави почали піклуватися про волонтерство та волонтерські рухи, але вже не шляхом фінансування, а шляхом включення питань розвитку волонтерства в порядок денний та створення сприятливих умов для функціонування та розвитку.

Подібні тенденції щодо зміни взаємовідносин держави та недержавних волонтерських об'єднань відмічені укладачами національного звіту Франції щодо стану волонтерської діяльності. Автори звіту стверджують, що традиції щодо надання державою соціальної підтримки, яка надавала їй монополію на суспільний інтерес, поступово втрачали свою силу у XX столітті, а кількість некомерційних організацій зростала протягом останніх трьох десятиліть у кожній галузі суспільних інтересів. Цю тенденцію заохочували центральні та місцеві органи влади в період децентралізації та європейської інтеграції. На думку укладачів звіту, саме децентралізація спровокувала переоцінку ролі центральної та місцевої влади, яка традиційно була вирішальною у відношеннях між державними та приватними організаціями, що займалися наданням волонтерських послуг. І це стало потужним стимулом для розвитку некомерційних громадських волонтерських об'єднань Франції [25].

Саме шляхом зменшення впливу центральної влади на благо місцевих громад владі вдалося досягти взаємовигідного партнерства між некомерційними організаціями та місцевою владою [3]. Це партнерство відбувалося завдяки делегуванню муніципалітетами та відомствами деяких економічних та соціальних послуг некомерційному сектору. Завдяки зниженню тиску держави, некомерційні організації Франції отримали подальшого розвитку, підвищилася їхня роль у суспільному житті громад.

В. Голуб, досліджуючи різні аспекти становлення та розвитку взаємодії держави і волонтерської спільноти різних європейських країн та посилаючись на національний звіт «Волонтерська діяльність в Європейському Союзі» [28], зазначає «відмінні риси британського досвіду державно-волонтерських відносин продиктовані усталеною практикою організації роботи у сфері волонтерської діяльності, що належить до компетенції влади на рівні історичних країн Сполученого Королівства. Зокрема в Англії урядовим департаментом, відповідальним за питання волонтерства, є Управління третього сектора в Кабінеті Міністрів, серед завдань якого – збільшення обсягів волонтерської діяльності, її підтримка та заохочення, а також поширення позитивного досвіду взаємовідносин уряду й третього сектора. Реалізація цих завдань забезпечується шляхом запровадження низки проектів та програм. Окремі напрями волонтерської діяльності підтримуються й іншими урядовими установами, серед яких і Департамент культури, мистецтв та засобів масової інформації, і Департамент охорони здоров'я тощо» [51].

На теренах Сполученого Королівства діють чотири національні волонтерські організації: «Волонтерство Англії», «Волонтерський розвиток Шотландії», «Уельська рада волонтерської дії» та «Агенція розвитку волонтерства Північної Ірландії». Усі вони отримують державне фінансування, підтримуючи у свою чергу, численні місцеві волонтерські організації в регіонах.

На перший погляд, незвичним видається факт відсутності спеціального

національного законодавства з питань волонтерської діяльності в країні класичного волонтерства. Однак, на думку В.Голуба, у випадку Великої Британії це може свідчити не про байдужість держави до питань волонтерства, а навпаки, про відсутність надмірного правового регулювання сфери волонтерської діяльності. Адже взаємовідносини держави та суспільства в ній ґрунтуються на базових принципах і нормах, укладених у відповідний Кодекс усталеної практики як збір правил та стандартів, що не має сили закону. Виданий уперше у 2000 році цей Кодекс мав на меті визнання цінності волонтерства, забезпечення розвитку цього явища, а також подолання перешкод для провадження волонтерської діяльності [51].

Децентралізація взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності проглядається й у відсутності єдиної спільної для Великобританії стратегії з питань провадження волонтерської діяльності. Натомість кожна його адміністративно-політична частина самостійно забезпечує підтримку й зміцнення волонтерської інфраструктури та організацій, що залучають волонтерів, підвищення доступності, різноманітності та значимості волонтерської діяльності, а також її вдосконалення [51].

Іншим шляхом відбувався розвиток взаємодії держави та громадянського суспільства у питаннях волонтерства у Німеччині, що знайшло відображення у державній соціальній політиці. Індустріалізація країни спричинила різке зuboжіння сімей робочого класу, а як результат, – зросло число користувачів соціальних послуг. Оскільки церкви і приватні благодійні установи виявилися неспроможними впоратися із ситуацією, у другій половині XIX ст. виникла необхідність у державному регулюванні цього процесу, тобто у державному соціальному забезпеченні.

У Німеччині існують давні традиції, що пов'язані з добродійністю та виступають невід'ємною складовою соціальної історії цієї країни. В цій країні ще у другій половині XIX ст. була створена унікальна недержавна система індивідуальної та безкорисливої допомоги нужденним. У 1880 р. за

ініціативою Німецького конгресу з добродчинності була створена Німецька добродчинна спілка турботи про бідних, яку у 1919 р. перейменували на Німецьку спілку державної і приватної опіки. Це центральна спілка, яка діє і понині: вона об'єднує державні, приватні, громадські установи, а також окремих фахівців, що визначають стратегію розвитку соціальної роботи в Німеччині. [69]

На протязі всього періоду становлення взаємовідносин держави та громадянського суспільства в Німеччині існувало багато політиків та політичних партій, які б не пропагували ідею «громадянського суспільства», його ролі та впливу на розвиток держави. Одні це поняття використовували для захисту інституту сім'ї та тлумачення сенсу громадської діяльності в дусі ціннісного консерватизму («почуття спільності», «почесна служба»). Іншим воно було зручним, оскільки пропонувало альтернативу виходу держави з тих сфер, які вона більш-менш контролювала або мала на них вплив. Представникам соціал-демократів поняття «громадянське суспільство» слугувало для виправдання діяльності «держави, що активізована», яка урізає витрати на соціальні потреби суспільства, скорочує соціальні проекти та виявляє некомпетентність у багатьох областях, спонукає громадян брати на себе відповідальність у соціальній і культурній сферах – і в той же час претендує на те, щоб її вважали повноважною і дієздатною.

Імпульс дискусії про громадянське суспільство надав політичний переворот в країнах Центральної та Східної Європи у другій половині ХХ століття, коли громадяни цих країн виступили проти всесилля держави і зажадали влади, що легітимізована народом. Потім діяльність громадянського суспільства набуває дедалі більшого визнання у зв'язку з глобалізацією, коли виявилось, що традиційний образ дій державної політики все більше втрачає свою ефективність. Таким чином, проблематика громадянського суспільства виявилася в центрі наукового і політичного дискурсу в Німеччині.

Тривалий час поняття «діяльність на громадських засадах», «добровольча діяльність» в залежності від різних ситуацій представники різних політичних партій тлумачили по різному, застосовували терміни «нова добровольча діяльність» або «громадянська заангажованість». Однак в ході всіх дискусій в німецькому політикумі та суспільстві в середині ХХ століття викреслюється загальне положення, що громадянське суспільство реалізує себе і втілюється в недержавних та неекономічних об'єднаннях на добровільній основі.

Багато політичних діячів Німеччини розглядали поживлення громадянського суспільства у другій половині ХХ століття з точки зору перерозподілу соціальної відповідальності – зверху вниз, від держави до суспільства. Таким чином, тривала дискусія призвела до того, що політичні та державні діячі Німеччини зрозуміли, що функціонуюче громадянське суспільство створює передумови не тільки для ефективної політики, а й для формування так званого «соціального капіталу» («капіталу довіри»), без якого взагалі неможливий розвиток самих різних економічних форм. І саме цей висновок призвів до формування політики взаємовідносин держави та громадянського суспільства, підґрунтям якої стали традиції громадянського суспільства, що мали значний вплив на розвиток політичної культури, економіку і, в решті-решт, добробут Німеччини.

Найбільш актуальними напрямками волонтерської діяльності з точки зору державного управління в Німеччині у досліджуваний період було спортивне волонтерство, розвиток сільських територій та сел, а також інтеграція мігрантів. Цільовою аудиторією державної політики була молодь та люди старшого покоління. Поступово були сформовані інституційні умови функціонування соціальної спільності волонтерів у Німеччині, які представлені розвиненою мережею федеральних міністерств, федеральних агентств і мережевих організацій, що займаються численними проектами, ініціативами та заходами.

Нормативно-правові акти, що регулювали діяльність соціальної спільності волонтерів Німеччині, були пов'язані зі страхуванням і оподаткуванням. Специфічного правового статусу добровольців «в цілому» в Німеччині не існувало; волонтери повинні були діяти за загальними правовими умовами, які частково регулювали суспільну роботу з метою захисту добровольців.

Серед ключових недоліків політики взаємодії держави та волонтерської спільності Німеччини того часу дослідники відмічають відсутність чіткої координації зусиль усіх федеральних міністерств, роз'єднаність управління різними аспектами волонтерства серед виконавчих органів державної влади, а також існування значних труднощів з фінансуванням некомерційних організацій (зниження максимальної тривалості сімейних виплат, введення плати за навчання в деяких федеральних землях, що надало негативний вплив на добровольчу активність).

Дослідники зазначають, що на той час в Німеччині некомерційні волонтерські організації залежали від державного забезпечення та були несамостійні у питаннях розвитку, що суперечить розумінню волонтерського руху як незалежного актора в структурі суспільних відносин.

Таким чином, у другій половині ХХ століття у Німеччині сформувалася «патерналістична» модель взаємовідносин держави та волонтерської спільності, яка характеризувалася домінуванням влади та несамостійності добровольчих організацій, їх залежності від фінансування з боку держави.

Досліджуючи сучасний стан взаємовідносин держави та суспільства Німеччини, В. Голуб, посилаючись на Національний звіт Німеччини щодо стану волонтерської діяльності [26], стверджує що «серед особливостей взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності відзначається бачення цього явища, викладене в концептуальних документах, зокрема Стратегії сталого розвитку. Відповідно до неї волонтерство розглядається як інструмент забезпечення соціальної згуртованості в контексті демографічних змін завдяки мобілізації молоді щодо участі в

громадських справах, з одного боку, а з іншого – досвіду та знання старшого покоління» [51]. При цьому автор акцентує увагу на значно ширшому, порівняно з іншими країнами, колі органів державної влади, залучених в систему взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності, адже, окрім традиційно спрямованих на взаємодію з волонтерським середовищем відомств у справах соціальної політики, освіти, молоді, спорту, екології та охорони здоров'я, власну компетенцію щодо волонтерської діяльності мають федеральні міністерства внутрішніх справ; фінансів; юстиції; оборони; у справах культури і засобів масової інформації; з питань міграції, біженців та інтеграції; транспорту, будівництва та міського розвитку; економіки й технологій; економічного співробітництва та розвитку; продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів тощо. Усього щонайменше 16 федеральних міністерств та 6 інших урядових органів Німеччини представляють інтереси держави у взаємовідносинах із суспільством у сфері волонтерської діяльності на федеральному рівні, що, безумовно, віддзеркалюється на нижчих рівнях державного управління та місцевого самоврядування. [51]

Попри визначення Федерального міністерства у справах сім'ї, літніх громадян, жінок та молоді головним у системі державних органів Німеччини з питань волонтерської діяльності провідну роль у цій сфері відіграє Федеральне міністерство внутрішніх справ, адже до його компетенції належать питання розвитку спорту в державі, що є основою волонтерського сектора в Німеччині (близько 2,1 млн. волонтерів) [23].

Таким чином, аналіз розвитку взаємодії держави та волонтерських організацій у Німеччині наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. виявив тенденцію все більшого переходу соціальних послуг з приватного незалежного добродійного сектору під патронат держави. Громадянське суспільство Німеччини висловлює занепокоєння бюрократизацією державного апарату соціального забезпечення, тому попит на безкоштовні

послуги добровольців зростає, особливо серед соціально незахищених верств населення.

Сьогодні в Німеччині проводиться активна реформа системи державного та недержавного соціального забезпечення. Ця реформа передбачає і розширення фронту волонтерських робіт. Для прикладу, у разі захворювання і пов'язаних з ним особистих обставин клієнти соціальних служб Німеччини можуть звернутися не менше як до 15 спеціалізованих установ різного профілю (соціально-педагогічних, медичних, психіатричних, психотерапевтичних), а також у соціальні добровільні служби – служби роздачі їжі, служби допомоги вдома, служби з підтримки і допомоги для родичів потерпілих тощо.

Таким чином, у європейській моделі соціальної роботи добровільна допомога населенню входить до загальної державної системи соціальної допомоги і є важливим її елементом, який розширює проблемне поле цієї життєво важливої діяльності.

Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що модель відносин між державою і волонтерським суспільством в кожній країні є продуктом різних локальних факторів: традицій, релігії, демографії, історії, етнічної структури, ідеології, політики, економіки тощо. Зарубіжні дослідники одноставні у твердженні, що при організації взаємодії між громадськими організаціями добровольців та державою важливим є дотримання певних принципів. Наприклад, принцип партнерства відповідальності витікає з ідеї трансформації взаємин держави і громадянського суспільства завдяки розширенню сфери діяльності так званих вторинних асоціацій, куди включаються організації волонтерів, здатних забезпечити громадянам ефективне самоврядування, тим самим сприяючи зміцненню громадянського суспільства.

Німецький учений Тіло Лівальд – один з активних європейських дослідників громадянського суспільства – виділяє серед переваг організацій третього сектору їхню горизонтальну ієрархію, меншу бюрократію, гнучкість

і швидкість реагування, високу кваліфікацію персоналу, знання проблем, нижчі ціни завдяки залученню сил волонтерів, економію державних витрат, що виділяються на управління, і плюралізм в ухваленні рішень. Німеччина стоїть на перших позиціях у Європі щодо оцінки праці волонтерів, а це, безумовно, позначається на рівні розвитку соціальної сфери в цілому [58].

3.2. Правове регулювання волонтерської діяльності в країнах Європи

Правове регулювання волонтерської діяльності є одним з ключових аспектів взаємовідносин держави та суспільства, оскільки виступає підґрунтям державної політики та встановлює певні межі та правила – норми – що регулюють цю діяльність. Законодавство в своєму широкому розумінні віддзеркалює усталені традиції державно-громадських стосунків, регламентує суспільні відносини та зумовлює характер взаємодії влади та громадськості в сфері волонтерської діяльності, що викликало необхідність розгляду її нормативно-правового забезпечення як важливого сегмента дослідження волонтерської діяльності в системі взаємовідносин держави та суспільства.

У тих країнах, де існують міцні традиції волонтерства – у Великій Британії, Франції та Німеччині – добровільну діяльність й самих волонтерів захищено законом. Країни Центральної і Східної Європи теж зробили крок від офіційного визнання волонтерства до створення правового поля, що сприяє розвитку волонтерської діяльності. Закони, що регулюють добровільну діяльність, прийнято в Хорватії, Чехії, Угорщині, Італії, Латвії, Литві, Люксембурзі, Македонії, Польщі, Португалії, Румунії, Іспанії та ін. Аналіз статусу волонтерів у світі засвідчує, що правове регулювання волонтерської діяльності потрібне для того, аби гарантувати добровольцям захист і відрізнити їх від найнятих робітників. [40]

У сучасному світі волонтерська діяльність має серйозне нормативно-правове регулювання. Першим та найбільш важливим документом варто відмітити Всесвітню декларацію прав людини, яка була прийнята у 1948 році

під час третьої сесії Генеральної асамблеї Організації Об'єднаних Націй. У статті 29 декларації закріплено: «Кожна особа має зобов'язання перед суспільством, в якому тільки і можливий вільний та повний розвиток її особистості» [1].

Базові принципи, які обґрунтовують фундаментальну роль волонтерства як основи для побудови громадянського суспільства, сформульовані в Загальній декларації волонтерства (Universal Declaration on Volunteering), одному з основоположних концептуальних документів у практиці розвитку волонтерського руху. Документ прийнятий у січні 2001 року Міжнародною радою директорів Міжнародної Асоціації Добровольчих Зусиль (IAVE) на XVI Всесвітній конференції добровольців в Амстердамі (Нідерланди) [31]. В декларації відмічається, що волонтерство втілює у життя прагнення людства до досягнення миру, свободи, безпеки, справедливості та реалізації можливостей для всіх людей. Особливо відзначена роль волонтерства в реалізації молодіжної політики і сприяння освітньому процесу.

Наступним важливим документом, що містить рекомендації щодо підтримки волонтерства, є Резолюція ООН А / RES / 56/38, прийнята 10 січня 2002 році на 56 сесії Генеральної Асамблеї ООН [14]. Рішення про прийняття даного документу було вмотивовано визнанням світовою спільнотою цінного внеску волонтерства, включаючи традиційні форми взаємодопомоги та самопомоги, офіційне надання послуг та інших форм громадської участі, у соціально-економічний розвиток суспільства та велику користь цієї діяльності для самих добровольців. Резолюцією визнано, що робота на добровільних засадах є важливим компонентом стратегії розвитку, націленої, зокрема, на вирішення соціальних проблем. В документі також прописані рекомендації щодо заходів державної підтримки волонтерської діяльності національними урядами (підвищення поінформованості громадськості про суттєво важливий внесок волонтерства у соціальне та економічне функціонування суспільства; створення загальних заходів, які матимуть вплив

на мотивацію, заохочення та підготовку волонтерів; створення бюджетних, законодавчих рамок та інше), а також заходи підтримки з боку системи виконавчих органів ООН (підвищення обізнаності; залучення національних добровольців в свої програми; а також сприяння зміцненню національного потенціалу). Правове регулювання волонтерської діяльності потрібно для того, щоб гарантувати волонтерам захист і відрізнити їх від найманих працівників. Волонтери прямо або побічно потрапляють під дію законів про працю, оподаткування і громадянської відповідальності. Кожна країна повинна знайти власну модель регулювання волонтерської діяльності виходячи зі своїх соціальних, культурних та економічних умов [14].

В даному контексті варто відзначити, що в багатьох європейських країнах існує правове регулювання волонтерської діяльності у вигляді законів і державних програм.

Досвід європейських держав показує, що законодавча база набуває особливого значення, коли вона не створює перешкоди волонтерській діяльності. Це особливо справедливо для тих країн Центральної і Східної Європи, де волонтерство не є органічним елементом місцевої культури. Навпаки, в тих країнах, де існують міцні волонтерські традиції – в Швеції, Німеччині та Великобританії – волонтерську діяльність й самих волонтерів імпліцитно захищено законом. В цих країнах держава займає відносно волонтерів позицію авторитетного покровителя, який надає громадським активістам всебічну підтримку. У спеціальних законах, які б захищали інтереси волонтерів, ніякої необхідності немає, у зв'язку з великою довірою до волонтерів [44].

Швеція є одним з найкращих прикладів країни з традиціями волонтерства, які мають тривалу історію. Для уряду країни пріоритетом є збереження незалежності та автономії волонтерського руху, а також уникнення прийняття будь-якого правового регулювання. Всі правові конфлікти, що виникають у сфері волонтерської діяльності, вирішуються на підставі прецедентного права. Договори укладаються на підставі угоди між

волонтером та приймаючою організацією. Не існує положень, що регулюють оподаткування компенсації необхідних витрат волонтерів. При цьому, згідно з загальними положеннями податкового кодексу, дохід, у розмірі нижче певного розміру, що не обкладається податком, оскільки загальна сума компенсації в більшості випадків не перевищує цей ліміт, а відтак волонтери зазвичай не платять ніяких податків [47].

Юридичну основу взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності у Великій Британії складають різні акти цивільного права, що містять окремі норми стосовно волонтерства. Серед них закони про працю, громадянство, рівність прав, уразливі групи населення тощо.

У 1998 році у Великобританії започатковане укладання так званих «Компактів» – угод, що покликані забезпечити основу взаємовідносин уряду як представника держави та громадськості у сфері волонтерської діяльності. За своєю сутністю «Компакти» є вираженням згоди влади та волонтерського середовища взаємодіяти на благо суспільства, підтримувати та розвивати волонтерську діяльність у громадах. В основі філософії «Компактів» лежить усвідомлення фундаментального значення волонтерської діяльності для розвитку демократичного, інклюзивного суспільства. Як правило, «Компакти» містять основні положення взаємовідносин, їхні цілі, теоретичні засади реалізації й моніторингу, спільні для обох сторін цінності, зобов'язання щодо визнання, представництва інтересів, партнерства та ресурсного забезпечення тощо [51].

Слід зазначити, що так само як і Кодекс ustalеної практики, такі «Компакти» за юридичною природою не є обов'язковими для виконання документами, а являють собою меморандуми взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності, схвалені органами влади та волонтерськими організаціями в рамках процесу консультацій.

Таким чином, у Великобританії ситуація із законодавчим регулюванням волонтерської діяльності досить специфічна. В країні немає національного законодавства, яке б чітко регулювало статус волонтерів, тому

відносно осіб, які займаються волонтерською діяльністю, застосовується загальне право. Волонтерські організації, тобто організації, що приймають волонтерів, сприймаються як органи самоврядування, тому їм дозволено регулювати свою діяльність і внутрішні справи самостійно. Отже, всі умови участі у волонтерській діяльності залежать від правил саморегулювання організації, а також угоди між волонтером та приймаючою організацією. Однак, існує також Комплексний кодекс хороших практик волонтерської діяльності, який визнає велике значення волонтерства та які кроки необхідно робити, щоб усунути всі можливі перешкоди в здійсненні волонтерської діяльності. Проблемою, щоправда, залишається забезпечення застосування даного Кодексу, оскільки він досі не отримав достатньої підтримки з боку уряду і не є юридично обов'язковим [51].

У Німеччині основні положення, що стосуються волонтерської служби, прописані в Цивільному кодексі [16], а також у регіональних (земельних) законах [47].

У цій країні державні службовці можуть бути звільнені від роботи на кілька годин на тиждень, щоб присвятити цей час роботі з молоддю. Людям, які на громадських засадах доглядають за літніми людьми, працюють інструкторами або викладачами, надаються істотні податкові пільги. Держава також бере на себе витрати по страхуванню добровільних помічників. Крім того, за законом про добровільчу діяльність роботи з молоддю, волонтери мають право на відшкодування втраченого заробітку. Понесені витрати відшкодовує роботодавець за рахунок державного бюджету. Участь у волонтерських програмах є дуже важливою рядком у резюме професійного досвіду. Навички, набуті за час роботи в добровільних дружинах, цінуються особливо високо [23].

У Франції волонтерський рух координується громадською структурою «Фонд волонтерського руху». Французький уряд саме через фонд стимулює роботу волонтерів, зокрема, надає їх об'єднанням податкові пільги. Організаціям волонтерів, що найбільш відзначилися, на постійній основі

вручають нагороди – «Пальмові гілки волонтерського руху». Крім цього, в країні запроваджений так званий «паспорт добровольця». До нього заносять всю інформацію про роботу людини в якості волонтера, що грає велику роль, скажімо, при влаштуванні на роботу. [25]

Крок від офіційного визнання волонтерства до створення правового поля, що сприяє розвитку волонтерській діяльності, зробили також й країни Центральної і Східної Європи. Закони, що регулюють волонтерську діяльність, прийняті в Хорватії, Чехії, Угорщині, Італії, Латвії, Литві, Люксембурзі, Македонії, Польщі, Португалії, Румунії та Іспанії та ін. [47].

Польща – приклад країни з досить складною системою регулювання волонтерської діяльності, що міститься в одному документі; проте різні положення регулювання є також невід’ємною частиною інших законів. Основним законом, який регулює діяльність неурядових організацій в Польщі є Закон «Про діяльність громадської користі та волонтерство», прийнятий 24 квітня 2003 року, з останніми поправками від 2010 року, включає в себе окремий розділ з регулювання волонтерської діяльності. Відповідно до даного закону діяльністю громадської користі є суспільно корисна діяльність, що ведеться громадськими організаціями у сфері громадських завдань, а саме у сфері соціальної допомоги, благодійної діяльності, діяльності на благо неповносправних осіб, науки, освіти і виховання, допомоги жертвам катастроф, стихійних лих, збройних конфліктів і воєн у країні та закордоном, та ін. Також в ньому зазначено, що органи громадської адміністрації проводять діяльність у сфері громадських завдань у співпраці з громадськими організаціями, та суб’єктами, які ведуть діяльність громадської користі відповідно до території та завдань, що належать до компетенції органів громадської адміністрації. Дана співпраця здійснюється на принципах: взаємодопомоги, суверенності сторін, партнерства, ефективності, чесної конкуренції і відкритості. [55]

За цим законом, волонтери діють на підтримку неурядових організацій, органів державного управління та інших організаційних структур, надаючи

звітність за свою діяльність в органи державного управління. Такі ж положення повинні застосовуватися щодо волонтерської діяльності в рамках міжнародних організацій, які мають свої відділення в Польщі. Відповідно до даного закону, волонтерам надається безліч пільг і прав, таких як: покриття витрат на поїздки та виплата добових у такому ж розмірі, як і щодо найманих працівників, компенсація інших необхідних витрат, право на допомогу по догляду під час хвороби та ін. Більш того, даний закон вводить додаткові пільги для волонтерів, делегованих для роботи в інші країни, такі як медичне страхування іноземних працівників, страхування на випадок травми, покриття додаткових витрат на поїздки та ін. [27]. Також в цьому законі зазначено, що органи громадської адміністрації проводять діяльність у сфері громадських завдань у співпраці з громадськими організаціями, та суб'єктами, які ведуть діяльність громадської користі відповідно до території та завдань, що належать до компетенції органів громадської адміністрації. Дана співпраця здійснюється на принципах: взаємодопомоги, суверенності сторін, партнерства, ефективності, чесної конкуренції і відкритості. [47]

У 1991 році в Італії стосунки волонтерів з державними організаціями офіційно визнано з прийняттям Закону «Про волонтерство» [19], згідно з яким в країні з'явився соціальний волонтер. Волонтерські ініціативи в країні розвиває Італійський фонд волонтерства, який є однією з найбільших неурядових організацій. Фонд створений за ініціативою Римської ощадної каси. Він надає консультаційні, освітні послуги волонтерам і організаціям, випускає «Журнал волонтера», заснував декілька Національних премій в галузі волонтерства з метою виявлення і підтримки найбільш перспективних та ініціативних груп, які вирішують соціальні проблеми.

В Італії також існує Постійний комітет голів волонтерських організацій і фондів, що представляє інтереси двох мільйонів волонтерів країни перед урядом, парламентом, церквою, різними суспільними інститутами. Рівень розвитку волонтерства в країні залежить від політико-економічної ситуації,

стану некомерційного сектора і ринку праці, від культурних чинників та ін. [44].

У червні 2011 року в Литві прийнятий Закон «Про волонтерську діяльність» [20], який дозволяє громадянам й іноземцям, у віці від 14 років і старше, на законних підставах залишатися в країні з метою здійснення волонтерської діяльності. Законом визначені принципи волонтерства, такі як користь для суспільства і індивіда, співробітництво, різноманітність і гнучкість. В законі наведено перелік основних прав і обов'язків волонтера та приймаючої організації, а також визначено умови, згідно з якими повинен укладатися договір між ними. Компенсація витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю, не вважається доходом, тому не оподатковується. Регулювання міжнародної волонтерської діяльності має здійснюватися відповідно до конкретної волонтерської програми, наприклад, Європейською волонтерською службою.

Незважаючи на законодавчі ініціативи щодо прийняття окремого закону про волонтерство, в Латвії все ще немає єдиного закону, що регулює волонтерську діяльність. Визначення терміна «волонтер» можна знайти в Законі про об'єднання і фонди, прийнятого у 2003 році. Згідно з даним законом, волонтер може запитувати відшкодування його витрат; проте у всьому правовому полі не визначені правила оподаткування, що застосовуються у відношенні волонтерів. Також немає окремих регулюючих положень щодо інших питань, які стосуються волонтерства (медичне страхування, допомога по безробіттю), тому вони регулюються, виходячи із загальних положень відповідних законів.

В країні існує також Закон «Про молодь», прийнятий у 2009 році. У законі дається визначення терміна «молодіжне волонтерство», а також регулюється відповідальність приймаючих організацій щодо молодих волонтерів. Волонтери прямо або побічно підпадають під дію законів про працю, оподаткування і цивільну відповідальність. Волонтери та волонтерські організації, що залучають їх до своєї діяльності, можуть

стикатися з низкою проблем: неправильним вживанням законів про працю, оподаткування робочого часу волонтерів, втратою соціальної допомоги з безробіття та ін. [44]

Сьогодні серйозною перешкодою на шляху волонтерства в європейських країнах є правила стягування податків з витрат, що відшкодовуються. Міжнародні експерти прийшли до єдиної думки, що волонтери мають право на відшкодування всіх розумних витрат, які понесені ними в процесі волонтерської діяльності. Проте, в деяких країнах (Швейцарія, Бельгія, Македонія) відшкодування витрат волонтерам оподатковується, від податків звільнено лише відшкодування витрат найнятим робітникам. Схожа ситуація в Естонії – якщо організація бажає відшкодувати волонтерам їх витрати, то вона зобов'язана це зробити на основі трудового або іншого цивільно-правового договору і всі виплати за цими договорами оподатковуються. Таким чином, створюється серйозна перешкода залученню населення до волонтерського руху. Волонтерська діяльність може відбуватися в найрізноманітніших формах – від спонтанних місцевих ініціатив короткострокового характеру до організованої роботи на регулярній основі [44].

Підсумовуючи аналіз правового регулювання волонтерської діяльності в країнах Європи, можна дійти певних висновків, які зводяться до наступного. Європейські країни, регулюючи волонтерську діяльність, переслідують різні цілі, оскільки не існує стандарту для визначення масштабу регулювання. В становленні та розвитку правового регулювання волонтерської діяльності важливу роль грає весь контекст країни, тобто її політична, економічна, культурна і соціальна ситуація, а також існуючі традиції волонтерства. Згідно з європейськими практиками регулювання волонтерської діяльності, законодавчі ініціативи урядів стосуються, насамперед:

– визначення понять «волонтер» та «волонтерська діяльність», «приймаюча організація»;

- змісту волонтерського договору і умов, згідно з якими він укладається;
- прав і обов'язків волонтера, приймаючої організації у відношенні один до одного;
- положень щодо відповідальності, які застосовуються щодо осіб, які порушують норми волонтерської діяльності;
- умов і порядку стягнення податку з витрат, пов'язаних із здійсненням волонтерської діяльності, наприклад, витрати на проїзд, проживання волонтерів поза місцем їх діяльності; стимулів для людей брати участь у волонтерській діяльності (соціальні пільги, вклади в допомоги по безробіттю);
- умов міжнародної волонтерської діяльності, а саме волонтерська діяльність своїх громадян за кордоном та іноземних громадян в своїй країні.

Поряд з цим, слід зауважити, що у той час як соціальний і економічний внесок волонтерської діяльності в розвиток суспільства визнаний світовою спільнотою та заслуговує захисту, не існує єдиного способу забезпечити захист та регулювання прав і обов'язків волонтерів та волонтерських організацій. Аналіз нормативного регулювання волонтерства дає змогу виокремити такі правові перешкоди, що впливають з несприятливих правових рамок, існуючих в Європі.

1) Відсутність юридичного визначення терміну «волонтер» призводить до того, що до волонтерів ставляться як до оплачуваних найманих працівників, застосовуючи до них вимоги трудового законодавства (наприклад, обов'язкове страхування, норми мінімальної оплати праці і т.д.).

2) Права і пільги. Через відсутність чіткого статусу волонтерів, волонтерська діяльність, здійснювана поза сферою регулювання трудовим законодавством, може трактуватися як нелегальна праця. Це приводить до втрати волонтерами певних пільг, таких як соціальне забезпечення та допомоги по безробіттю.

3) Оподаткування, яке розповсюджується на відшкодування витрат, пов'язаних з волонтерською діяльністю, залишається великою проблемою в несприятливих правових умовах. Так як компенсація повинна покривати лише необхідні витрати волонтера, будь-які податкові відрахування, що вилучаються із загальної суми, мають значення і створюють практичні перешкоди до залучення волонтерів.

4) Коли немає чітко сформульованих норм правової відповідальності для волонтерської діяльності, може бути важко з'ясувати, хто несе відповідальність за шкоду, заподіяну третім сторонам, в результаті волонтерської діяльності, а також шкоду, заподіяну волонтерам. Норми правової відповідальності зазвичай відрізняються в цивільному праві і трудовому праві, і, коли у волонтера немає чіткого статусу, стає незрозумілим, яке право потрібно застосовувати в описаних вище ситуаціях. Кращою практикою є наявність окремих норм для волонтерської діяльності, оскільки це дозволяє захистити як волонтерів, так треті сторони.

5) Міжнародна волонтерська діяльність також заслуговує на особливу увагу законодавців. З метою підтримки міждержавного співробітництва, норми регулювання волонтерської діяльності повинні містити чіткий опис процедури отримання віз і забезпечувати захист іноземних волонтерів, а також своїх громадян, які здійснюють волонтерську діяльність за кордоном. Загальною проблемою залишається визначення, норми якої держави слід застосовувати до іноземних волонтерів: норми країни походження або норми держави, в якій здійснюється волонтерська діяльність. Держави можуть приймати рішення далі розвивати правові рамки для волонтерства з метою досягнення певних позитивних результатів, таких як економічний розвиток, просування ідей громадянськості та громадянської активності, скорочення рівня безробіття тощо.

Останні тренди волонтерських практик в Європі показують, що міжнародне волонтерство знаходиться на підйомі і стає особливо важливим в країнах зі слабкою залученістю своїх громадян в волонтерську діяльність.

Законодавці також почали звертати увагу на дане питання, надаючи певні умови для міжнародних волонтерів (можливість компенсації більш високих витрат у зв'язку з витратами на поїздки і проживання, гарантії більш вільних умов в'їзду і перебування в країні, наприклад, скасування віз для волонтерів).

3.3. Моделі інституціонального регулювання волонтерського руху

Етимологія терміну «модель» походить до латинського слова «modus», що означає можливість існування об'єкта або процесу. Таким чином, модель – це новий, штучно створений об'єкт, який відображає суттєві особливості вивченого об'єкта, повідомлення або процесу, репрезентує його; це система, дослідження якого служить середнім для отримання інформації про іншу систему.

Інституційне регулювання – це дія систем існуючих інститутів, направлене на координацію та упорядкування поведінки економічних агентів для забезпечення загального інституційного інтересу. В нашому випадку, інституційне регулювання волонтерського руху та/або волонтерської діяльності – це дія системи існуючих інститутів державної влади, що спрямована на координацію та упорядкування поведінки суб'єктів громадянського суспільства (громадських об'єднань, асоціацій тощо), що здійснюють волонтерську діяльність, для забезпечення інтересів держави, волонтерів та суспільства, в цілому.

Підходи до нормативно-правового забезпечення та побудови інституційного регулювання волонтерської діяльності в європейських країнах мають особливості в залежності від історичних передумов розвитку волонтерського руху, внутрішніх проблем та потреб, а також з урахуванням державного устрою тієї чи іншої країни.

Крім країн, де повністю відсутнє визнання волонтерів у правовому рівні (Туреччина, Албанія) дослідники виокремлюють три загальні інституційні моделі регулювання волонтерської діяльності в Європі [46].

Кожна модель може приймати різні форми, залежно від багатьох факторів, таких як рівень участі у волонтерській діяльності, цілей

національного права та існуючих у країні правових рамок. Нижче представлені три моделі регулювання волонтерської діяльності європейських країн, що характеризуються своїми спільнотами ознаками, а також власними перевагами та недоліками.

I модель – традиції, практики, саморегулювання та аналогія в якості заходів правового регулювання [46].

Характерними ознаками даної моделі є те, що в країні відсутнє національне законодавство, яке би визначало чіткий статус «волонтера». Всі правила, що застосовуються по відношенню до даної сфери суспільних відносин або є частиною не зафіксованих у письмовому вигляді традицій та практик, або залишаються на саморегулювання волонтерських організацій. Поряд з цим дослідники підкреслюють, що такі заходи не охоплюють всі питання та проблеми, що пов'язані з діяльністю волонтерських об'єднань та організацій, тому по відношенню до волонтерів застосовуються деякі положення загального національного законодавства.

Ця модель зазвичай застосовується у країнах з добре розвинутими традиціями волонтерства, наприклад у скандинавських країнах та Великій Британії, де визначення залученості у волонтерську діяльність та всі відповідні положення можна вивести з існуючих традицій або з практик саморегулювання організацій.

Позитивним аспектом даної моделі є те, що традиції волонтерської діяльності вже широко поширені серед населення країни, тому немає необхідності обов'язкового правового та інституційного регулювання. Яскравим прикладом країн, де існує дана модель інституційного регулювання волонтерської діяльності, слугують Швеція та Велика Британія.

II модель – регулюючі положення, що включені в різні закони, що стосуються волонтерства [46].

Відповідно до цієї моделі регулювання, питання, що зачіпають волонтерську діяльність, розглядаються в окремих законах, в залежності від характеру конкретних положень. Визначення термінів «волонтер» та

«волонтерська діяльність», а також положення щодо прав і пільг для волонтерів зазвичай містяться в законах, що регулюють різні форми суспільних громадських об'єднань, як, наприклад, в Латвії; в законах про статус суспільної користі, як, наприклад, в Польщі; і в інших законах, як, наприклад, в Кодексі зобов'язань в Швейцарії. У деяких країнах визнають статус тільки молодих волонтерів, а положення, що регулюють їх волонтерську активність, містяться в законах про молодіжну політику, як, наприклад, в Косово. Отже, деякі положення можуть міститися в трудовому праві, а податкове регулювання волонтерської діяльності – у відповідних нормах податкового законодавства.

Ця модель дозволяє швидко реагувати на потреби та проблеми, що потребують регулювання, оскільки не вимагає тривалих консультацій, аналізу та політичних угод.

За даною моделлю складним завданням є забезпечення відповідності один одному всіх положень, що стосуються волонтерської діяльності та містяться в різних законах, необхідних для їх успішного застосування на практиці. Наприклад, якщо чіткий правовий статус волонтера визначається законом про суспільні громадські об'єднання, цей статус також повинен визнаватися податковим законодавством, яке в тому числі має визначати умови оподаткування та компенсації витрат волонтерів; трудовим законодавством, яке має чітко визначати умови праці та робочий час волонтерів, вимірюваність праці та пільги для волонтерів.

Яскравим прикладом країн, де запроваджена дана модель інституційного регулювання волонтерської діяльності є Латвія, Косово, Польща, Болгарія, Франція. [46]

III модель – окремий всеоб'ємлюючий закон про волонтерську діяльність.

Ця модель є найбільш часто використовуваною моделлю регулювання волонтерського руху в Європі, коли всі положення, що його регулюють, об'єднані в один єдиний документ.

У кожній країні можна знайти різні варіації даної моделі, в залежності від масштабу регулювання або структури. Іноді в цей єдиний закон включені не всі положення, тоді зазвичай умови оподаткування волонтерів залишаються на регулювання відповідними податковими законами.

Позитивним аспектом даної моделі та існування окремого закону про волонтерську діяльність є той факт, що він дає відповіді на всі питання, що стосуються участі у волонтерській діяльності, в одному єдиному документі, чітко встановлені «правила гри».

Окремий закон виступає ефективним інструментом просування волонтерської активності, і спільно з державною політикою та стратегією вносить значний вклад в розвиток волонтерських традицій в країні. Поряд з цим, важким завданням законодавців є уникнення «зарегулювання» цієї сфери та залучення всіх стейкхолдерів до обговорення та розробки положень закону. Слід також зауважити, що забезпечити імплементацію окремого закону важче у порівнянні з іншими моделями.

Яскравими прикладами країн, де діє дана модель інституційного регулювання волонтерської діяльності є Литва, Македонія, Словенія, Сербія.

Таким чином, інституційні умови функціонування соціальної спільності волонтерів проявляються, перш за все, в нормативно-правовому регулюванні волонтерства в європейських країнах та представлені численними нормативно-правовими актами, що регулюють поведінку волонтерів, закріплюють їх права, відповідальність і спрямовані, переважно, на захист добровольців, а також в інституційному забезпеченні, яке представлено численними державними та громадськими установами та організаціями.

Згідно з Підсумковим звітом «Дослідження про волонтерство в Європейському Союзі» [34] державні органи (міністерства, відомства), які опікуються волонтерською діяльністю, в кожній країні різняться. Така різниця зумовлена, перш за все, різною політичною інфраструктурою в кожній країні. Серед міністерств, відповідальних за регулювання

волонтерського руху та волонтерської діяльності в різних країнах Європейського Союзу, автори звіту називають різні міністерства – від міністерств відповідальних за ринок праці, сільські справи, соціальні справи, сім'ю та охорону здоров'я, соціального забезпечення до міністерств спорту. Автори звіту також зазначають, що хоча жодних спільних рис щодо розподілу повноважень між міністерствами різних країн виявити неможливо, факти свідчать, що питаннями регулювання та визначення державної політики щодо волонтерської діяльності, головним чином, опікуються міністерства, відповідальні за працю, соціальні та громадські справи (див. додаток А).

За даними звіту можна констатувати, що серед країн-членів ЄС є країни, які визначили одне міністерство, що відповідальне за політику у сфері волонтерства (Ірландія, Литва, Нідерланди, Польща та Швеція). Необхідно також відмітити, що ці країни до вирішення певних аспектів регулювання волонтерської діяльності залучають також ряд додаткових міністерств. У деяких випадках це може бути до чотирьох додаткових міністерств, які займаються різними аспектами діяльності волонтерів.

У Данії, Фінляндії, Франції, Греції, Румунії, Словенії, Болгарії у регулюванні та вирішенні питань волонтерської діяльності на національному рівні беруть участь кілька міністерств.

В Болгарії та Латвії міністерства, відповідальні за політику в галузі волонтерської діяльності, взагалі були розформовані у 2009 та 2008 роках. Їх закриття відображають системні зміни, що відбулися в цих країнах.

Уряди тих країн, в яких відповідальність за вирішення питань волонтерства покладається на декілька міністерств, висловлювали занепокоєння щодо фрагментарності підходу їх відомств до волонтерства. Таке розпорошення відповідальності щодо питань волонтерів створює перешкоди для розвитку волонтерської діяльності та сприяє зростанню політичної напруженості. Дані досліджень свідчать про явний дефіцит та неопрацьованість стратегічного напрямку розвитку та сприяння

волонтерській діяльності у багатьох державах-членах Європейського Союзу. Автори звіту констатують, що використовуваний фрагментований підхід до вирішення питань міжнародного волонтерства також відображається й на загальноєвропейському рівні, де він є ключовим. За твердженнями авторів звіту відповідальність за політику щодо розвитку волонтерства на загальноєвропейському рівні також підпадає під різні європейські дирекції та комісії.

Аналізуючи дані додатку А, можна дійти висновку, що в багатьох європейських країнах створено національну громадянську інфраструктуру волонтерства. Хоча ці інституції створені на національному рівні, природно, що їх кількість та формат значно варіюється від однієї держави-члена до іншої. У більшості країн існує національний центр або національна рада з волонтерства (або її еквівалент), за винятком Болгарії, де немає національного інституції з питань волонтерства.

У багатьох країнах до національних центрів / рад також приєднується значна кількість інших громадських організацій. Ці організації різняться як за своєю спрямованістю, розміром, так і охопленням (національне, регіональне, місцеве представництво). Треба відзначити, що багато організацій на національному рівні були створені урядами європейських країн в останні роки. Хоча історія цих організацій (та їх можливих попередників) незрозуміла, багато організації на національному рівні були створені з 2001 року. Це стосується Бельгії, Франції та деяких організацій Великої Британії. Важливим моментом також є кількість національних організацій, діяльність яких спрямована на залучення до волонтерства молоді. Це найбільш очевидно в Болгарії, Кіпрі, Латвії, Литві, Швеції та Великій Британії.

Підсумовуючи аналіз моделей інституційного регулювання волонтерської діяльності в європейських країнах, можна дійти висновків, що структура державних органів, які відповідальні за провадження політики щодо підтримки волонтерського руху в кожній країні мають суттєві розбіжності та особливості.

Результати аналізу довели існування трьох моделей інституційного та правового регулювання волонтерської діяльності в європейських країнах. Кожна з цих моделей має власні особливості, переваги та недоліки. І кожна країна намагається вибудувати власну модель з урахуванням національної історії та традицій розвитку волонтерства, стану зрілості громадянського суспільства та політичні реалії.

Поряд з цим, незважаючи на досить розгалужену мережу органів, які сприяють розвитку волонтерства, у більшості європейських країн залишаються прогалини у правовому регулюванні волонтерства та координації зусиль різних органів державного управління.

В європейських країнах, в яких давня історія та міцні волонтерські традиції (Швеція, Велика Британія), волонтерство як соціальний феномен грає важливу роль в політичній, економічній, культурній та соціальній сферах життя суспільства і не потребує створення спеціального нормативно-правового регулювання та інституційної інфраструктури. Поряд з цим проведений аналіз доводить, що уряди більшості європейських країн, розуміючи вклад волонтерів у добробут та розвиток країн, опікуються аспектами державної підтримки волонтерського руху на національному рівні, утворюючи державні органи та всілякі національні волонтерські ради, федерації, асоціації та форуми. Також варто відзначити, що значна кількість таких національних громадських організацій об'єднана в глобальний світовий волонтерський рух, і ця діяльність підтримується світовою спільнотою та урядами країн-членів Європейського Союзу. Для подальшого розвитку світового волонтерського руху потрібно вдосконалювати і національні нормативно-правові акти, і міжнародне законодавство в цій сфері, і інституційну інфраструктуру як на рівні окремої країни-члена Європейського Союзу, та і на загальноєвропейському рівні.

3.4. Світовий досвід та українські громадянські практики

У незалежній Україні тема волонтерства з'явилася нещодавно – у 90-роках минулого століття. Офіційно це явище в Україні визнано Постановою Кабінету Міністрів України у 2003 році (№ 1895 від 10.12.2003) [10]. Цією Постановою затверджено «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг». Законодавцем наведено визначення поняття «волонтерська діяльність» та описані основоположні засади цієї діяльності: добровільність та добротність; законність; гуманність та гідність; спільність інтересів і рівність прав її учасників; гласність; відповідальність; конфіденційність. Положенням визначені види послуг, які можуть надавати волонтери, та умови їх співпраці з соціальними службами. Функції координації діяльності волонтерів у сфері надання соціальних послуг було покладено на Міністерство праці та Державний комітет з питань сім'ї та молоді. Також в Положенні зазначено, що волонтери можуть приймати участь у заходах, розроблених Координаційною радою з питань розвитку та підтримки волонтерського руху, яка була створена відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 № 225-р.

Суспільне життя висувало нові виклики, нормативно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні також удосконалювалося. У 2011 році прийнятий Закон України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19.04.2011 [12], яким визначено, що волонтерська діяльність – це добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги, а саме виконання волонтерами робіт та надання послуг на безоплатній основі. Основна мета Закону визначити правові та організаційні засади провадження волонтерської діяльності, а також надати імпульс розвитку та поширенню волонтерства в Україні. Законом визначено, що державну політику в Україні щодо волонтерської діяльності реалізує Кабінет Міністрів України, а також інші органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень.

Таким чином, в Україні реалізується третя модель регулювання волонтерського руху і наявність законодавчих актів свідчить про визнання державою цього явища як суспільно-корисного та такого, що має значний вплив на громадянське суспільство.

Особливого розвитку, «вибуху» волонтерський рух в Україні отримав під час Революції Гідності. Закон України «Про волонтерську діяльність» був прийнятий напередодні Євро-2012. Автори закону не передбачали участі волонтерів у подіях, аналогічних тим, що розгорнулися в Україні, починаючи з грудня 2013 року. Діюче законодавство України дає можливість здійснення контролю з боку громадян за діяльністю волонтерських організацій, в тому числі і за порядком та напрямками витрачання пожертвуваних коштів і майна. У той же час, Закон «Про волонтерську діяльність» у зв'язку з веденням бойових дій на території України вимагає коригувань. Цим законом зовсім не врегульовані питання захисту, в тому числі соціального, волонтерів, які опинилися в зоні бойових дій на Сході України, отримали поранення при виконанні своєї місії на зазначених територіях, а також сімей волонтерів, загиблих в результаті ведення бойових дій на території нашої держави.

В останні роки волонтерство набуває все більшого поширення. Жовтий колір одягу, що означає тепло сонця, послідовність та бажання зробити світ кращим, – символ волонтерів України. Тему волонтерства та його ролі в сучасному суспільному житті України активно досліджують вітчизняні науковці. Поряд з цим, залученість населення до волонтерського руху залишалася низькою, як стверджує Ванюшина О. Ф. «не більше 10% (за усередненими статистичними даними)». Авторка стверджує, «вибух» волонтерського руху в Україні у 2014 році зумовлений був тим, що концепція Євромайдану була побудована на добровільній допомозі простих людей. Незчисленна кількість волонтерів працювали днями і ночами: готували їжу, розносили канапки та гарячий чай, лікували хворих під час морозів та поранених в сутичках із спецпризначенцями, підбадьорювали піснями та

концертами, збирали кошти. Тоді люди приїжджали з усіх куточків України, бо не могли просто спостерігати за подіями по телевізору. З собою привозили ковдри, теплі речі, ліки, гроші та йшли допомагати туди, де це було потрібно. Серед них були люди різних вікових категорій та різних соціальних верст, об'єднаних однією метою. Без допомоги та підтримки волонтерів, Майдан не зміг би втриматися так довго і перемогти [43].

Аналізуючи розвиток волонтерства в Україні авторка звертається до результатів дослідження, присвяченого вивченню волонтерського руху в Україні, що проведено в листопаді 2014 року GFK Ukraine на замовлення ООН. За даними цього дослідження саме наприкінці 2014 – початку 2015 року до волонтерського руху приєдналися понад 9% українців. За даними дослідження, найбільш розповсюдженою формою волонтерської діяльності у цей період стала допомога армії та пораненим:

- допомога українській армії, включаючи допомогу пораненим – 70%;
- допомога людям похилого віку, інвалідам, дітям тощо – 38%;
- благоустрій дворів, вулиць, посадка дерев та квітів, прибирання сміття – 28%;
- допомога учасникам майдану – 25%;
- допомога переселенцям з Криму або з зони АТО – 23%;
- допомога бездомним тваринам – 12%;
- участь у благодійних концертах, виставках, спектаклях – 8%;
- допомога ЛНР та ДНР, включаючи допомогу пораненим – 3%;
- допомога учасникам Антимайдану – 2%;
- інше – 5% [43].

Отже, як бачимо, результати дослідження підтверджують висновки багатьох науковців, що волонтерський рух в громадянському суспільстві активізується саме у періоди, коли держава не виконує свої прями обов'язки щодо соціального захисту громадян, надання підтримки тим, хто того потребує. Саме у заходах, спрямованих на підтримку армії та соціальній

захист поранених, учасників АТО, переселенців з Криму або зони АТО, найбільша кількість залучених волонтерів.

За даними благодійного фонду «Об'єднання світових культур» (United World Cultures Foundation, UWCF) з осені 2014 року волонтери почали тісну співпрацю з Міністерством оборони України, де була створена рада волонтерів. Представники волонтерських організацій були залучені до речового, харчового і медичного забезпечення, деякі з них тепер працюють в департаментах Міністерства оборони, що відповідають за постачання Збройних Сил України. І головне – волонтери тут показують ефективність своєї діяльності в порівнянні зі старими армійськими кадрами [6].

На даний момент сформувалися суттєві особливості волонтерської діяльності в Україні:

- високий рівень ініціативності та незалежності діяльності волонтерських структур;
- становлення волонтерських структур, як організацій громадянського суспільства, що на професійному рівні задовольняють певні потреби;
- прихід багатьох волонтерів не з структур громадянського суспільства, а з різних сфер професійної діяльності, зокрема, ІТ-технологій, підприємництва тощо;
- певна «вимушеність» волонтерських ініціатив – наслідок недостатньої ефективності державних інститутів або обмеженості ресурсів держави [6].

Таким чином, на сучасному етапі волонтерський рух в Україні є проявом беззаперечної зрілості громадянського суспільства. Саме волонтерські ініціативи доповнюють функції державних органів, а також сприяють стабілізації та врегулюванню суспільних відносин в умовах децентралізації. Поряд з цим, Олена Уманська, учасник волонтерського руху та блогер фонду UWCF зазначає, що сьогодні перед українськими волонтерами та волонтерськими організаціями виникають суттєві проблеми, які можна згрупувати за наступними напрямками:

1. Зниження обсягів допомоги з боку населення України, представників діаспори та інших благодійників;
2. Діяльність псевдоволонтерів і випадки зловживань з боку волонтерів;
3. Відсутність достатньої координації волонтерів між собою – недостатня обізнаність або відсутність координації між діями осіб і структур, що виконують схожі завдання;
4. Відсутність ефективного контролю за подальшою долею майна, переданого волонтерами;
5. Погана комунікація між волонтерами і суспільством;
6. Зниження мотивації, емоційне вигорання волонтерів. Не можна обійти увагою важливу проблему виснаження волонтерів (фізичного, емоційного, психологічного);
7. Безпека волонтерів. Окремою проблемою є безпека волонтерів, насамперед тих, хто самостійно доставляє допомогу в підрозділи, які знаходяться на лінії зіткнення;
8. Недостатнє законодавче регулювання волонтерської діяльності. Чинна нормативно-правова база багато в чому не враховує реалії, і час від часу перешкоджає вирішенню волонтерами актуальних проблем;
9. Консерватизм державних структур. Традиційний фактор ризику реформ – інерція системи і саботаж з боку чиновників.

Враховуючи вищевикладене, необхідно констатувати, що не зважаючи на те, що волонтерські ініціативи є дуже ефективними, без чіткої організації взаємодії їх із владою втрачається потенційний синергетичний ефект їх діяльності та результативності.

Зважаючи на події 2014-2015 років Президентом України підписано Закон України «Про внесення змін у деякі закони України щодо волонтерської діяльності», що прийнятий Верховною Радою 5 березня 2015 року № 246-VIII [11]. Цей закон регулює суспільні відносини, що пов'язані з провадженням волонтерської діяльності в Україні, а також виступає

прикладом взаємодії із громадськістю, оскільки увібрав в себе пропозиції представників волонтерських організацій, експертів, які працюють в сфері неурядового права. Закон визначає напрями волонтерської діяльності, уточнює терміни «волонтерська діяльність», «волонтер», знімає обмеження для здійснення волонтерської діяльності організаціями та установами, уточнює права та обов'язки волонтерів, організацій та установ, які залучають до своєї діяльності волонтерів, пояснює особливості відшкодування витрат, пов'язаних з наданням волонтерської допомоги. Також законом встановлено, що в разі загибелі волонтера під час надання волонтерської допомоги в районі АТО, бойових дій і збройних конфліктів сім'ї загиблого, його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога; у разі встановлення інвалідності волонтера внаслідок поранення, отриманого під час надання волонтерської допомоги в районі АТО, бойових дій і збройних конфліктів, залежно від ступеня втрати працездатності йому виплачується одноразова грошова допомога тощо [64].

Щодо питання визначення повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності змінено підхід держави загалом до розвитку волонтерського руху, адже знято процедуру додаткової реєстрації чи якоїсь певної координації з боку органів влади, аби вони могли вільно самоорганізовуватися та працювати. Уповноваженим органом залишився Кабінет Міністрів України, і його завдання – винятково – сприяти розвитку волонтерської діяльності. У своїй діяльності волонтери не підпорядковуються нікому, вони керуються законом, який і встановлює ряд важливих норм, гарантій як для волонтерів, волонтерських організацій, так і для людей, які їм сприяють. Тому, що є регулювання щодо договорів волонтерської діяльності, надання допомоги. Також введено обов'язок органів місцевого самоврядування на, скажімо, локальному рівні публікувати на сайтах інформацію про організації і людей, які потребують волонтерської допомоги. Втім, це винятково – сприяння, інформування, а не регулювання чи обмеження самоорганізації волонтерського руху. Безперечно, можуть

створюватися певні консультативні ради, консультаційні центри щодо координації окремих видів допомоги, та це не значить, що котрась волонтерська організація підпадає під чиєсь керування. Водночас закон достатньо прозоро регулює всі ризики, які стосуються волонтерської діяльності [64].

Треба погодитися з думкою автора, що волонтерська діяльність – це безкорислива діяльність, спрямована, перш за все, на суспільну користь, поряд з цим, законодавець в цьому законі закріпив певні гарантії й для волонтера:

- 1) безпечні умови праці, зокрема обов'язок волонтерської організації гарантувати безпечні умови праці волонтерів;
- 2) відшкодування витрат;
- 3) питання страхування життя.

Таким чином, враховуючи досвід волонтерських рухів у 2014-2015 роках, в цьому законі держава взяла на себе обов'язок щодо виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі або інвалідності волонтера, якщо він працював в зоні антитерористичних операцій та збройних конфліктів [35].

Наступним кроком держави на нашу думку мають стати інформаційні та законодавчі ініціативи щодо поінформованості громадянського суспільства та підвищення мотивації громадян до участі у волонтерській діяльності, особливо це стосується молоді, до участі у волонтерських проектах.

Позитивна практика, на нашу думку, яка може бути запроваджена для залучення молоді до волонтерської праці, це надання випускникам українських вишів переваг при працевлаштуванні за умов наявності у них досвіду волонтерської роботи, а випускникам шкіл переваги при вступі на навчання до найпрестижніших українських закладів освіти, якщо вони є учасниками волонтерських проектів.

Загальновідомо, що у багатьох європейських та американських організаціях для працевлаштування, вступу або успішного закінчення вищого навчального закладу необхідно мати певну кількість відпрацьованих у ролі волонтера годин (волонтерських кредитів). На нашу думку, зазначений у резюме випускника українського вишу волонтерський досвід спроможний виокремити кандидата з-поміж інших, або мотиваційний лист абітурієнта присвячений його досвіду волонтерської діяльності дасть змогу вступити до бажаного закладу освіти та отримати якісну освіту. В Європейських країнах вже давно визначено, що участь у волонтерських акціях та проектах сприяє кар'єрному зростанню, тому на нашу думку, професійним об'єднанням роботодавців варто запровадити це в практику. За твердженням І. Крулько «Така норма може запрацювати і в Україні, оскільки міститься в зареєстрованому в парламенті законопроекті «Про молодь» (№3621), згідно з яким волонтерство трактується вторинною зайнятістю молоді, а отримані волонтером навички розглядаються як важлива складова професійної орієнтації та розвитку молоді» [60].

Не можливо не погодитись з думкою автора, оскільки цей законопроект спрямований на виконання Угоди про асоціацію з ЄС в частині молодіжної політики та неформальної освіти; імплементує Європейську хартію участі молоді на регіональному та місцевому рівнях; ліквідує розриви законодавства України у сфері молоді відповідно до норм та стандартів ЄС, виявлені під час аналізу, здійсненого ПРООН; кодифікує молодіжне законодавство через об'єднання 3 законів України. Законопроект пропонує нові підходи до формування молодіжної політики на підставі п'яти принципів: рівність прав; участь молоді у суспільному та громадському житті; обґрунтованість; субсидіарність та міжвідомчість та міжсекторальну взаємодію.

Саме такий крок держави підвищить мотивацію молоді щодо участі у волонтерських проектах.

Велика кількість волонтерів зауважують, що під час здійснення волонтерської діяльності їм бракує знань щодо організації проектів та акцій. В Україні навчання волонтерів через так звані «Школи волонтерів» тільки розпочинається. Поряд з цим, в європейських країнах вже давно зрозуміли, що волонтерів необхідно навчати. В країнах тривалими традиціями волонтерських рухів (Німеччина, Велика Британія) створені Академії волонтерів. Це навчальні заклади, в яких готують фахівців для роботи з волонтерами, менеджерів волонтерської діяльності. Інакше кажучи, уряди цих країн розуміють що волонтер – це професія. З цього приводу І. Крулькозазначає, що «у ряді країн демократичного світу всі охочі можуть пройти безкоштовні тренінги з волонтерства, а також низки інших сфер і здобути важливі навички» [60]. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII свідчить про визнання державою неформальної освіти, а також дав змогу визнати роботу тисяч людей та низки громадських організацій, які безкоштовно проводять тренінги, семінари, лекції тощо. Оскільки, неформальна освіта дуже тісно пов'язана з волонтерством у питаннях становлення громадянського суспільства.

Підсумовуючи викладення матеріалу щодо світового досвіду волонтерської діяльності та українських громадських практик можна стверджувати, що Україна наразі будує власну модель регулювання волонтерської діяльності, яка має ряд переваг та національних особливостей, соціальних, культурних та економічних умов. Поряд з цим, слід наголосити, що вагомим компонентом української моделі регулювання волонтерської діяльності має стати чітка та ефективна взаємодія громадськості із владою задля отримання синергетичного ефекту їх діяльності. Чинний Закон України «Про волонтерську діяльність» виступає ефективним інструментом просування волонтерської активності, і спільно з державною політикою та стратегією вносить значний вклад в розвиток волонтерських традицій.

Як нами вже з'ясовано, традиції волонтерської діяльності та волонтерські проекти європейських країн, спрямовані на підвищення

добробуту держави та суспільства. Волонтерська діяльність в цих країнах має свої напрями й форми роботи, які доцільно вивчати та реалізовувати в нашій державі. Цілком зрозуміло, що далеко не всі напрацювання можуть бути застосовні в нашій країні через значні розбіжності, в першу чергу, в соціально-економічному рівні та добробуті громадян нашої країни. Разом із тим, обмін досвідом організації волонтерської роботи, вивчення найкращих волонтерських практик, взаємозбагачення ідеями – важливий чинник розвитку волонтерського руху в Україні та підвищення згуртованості громадянського суспільства.

Отже, доводити важливість таких процесів, як волонтерство і самоорганізація населення немає сенсу, оскільки час довів їх вклад в суспільне життя України в останні роки. Громадянська активність як тренд проявляється або у волонтерстві, або в участі в різних політичних і соціальних проектах, і, врешті-решт, сприяє залученню все більш широких верств населення до процесів самоорганізації на місцевому та загальнодержавному рівнях. Для подальшого розвитку та успіху волонтерського руху в Україні, окремих ініціатив вітчизняних волонтерів ключовою має стати така умова як чутливий уряд, що оперативно реагує на питання та проблеми волонтерів, залучає до розробки політики у сфері волонтерської діяльності, а за певних умов – спонукає їх до дій.

Підсумовуючи викладення матеріалу третього розділу можна сформулювати наступні висновки.

1) Проведений аналіз становлення державної політики у сфері волонтерської діяльності країн Європи, розгляд національних пріоритетів та особливостей країн-членів Європейського Союзу довів, що модель відносин між державою і волонтерським суспільством в кожній країні є продуктом різних локальних факторів: традицій, релігії, демографії, історії, етнічної структури, ідеології, політики, економіки тощо. При організації взаємодії між громадськими організаціями добровольців та державою важливим є дотримання певних принципів. Серед переваг волонтерських організацій

варто відзначити їхню горизонтальну ієрархію, меншу бюрократію, гнучкість і швидкість реагування, високу кваліфікацію персоналу, знання проблем, нижчі ціни завдяки залученню сил волонтерів, економію державних витрат, що виділяються на управління, і плюралізм в ухваленні рішень. Німеччина стоїть на перших позиціях у Європі щодо оцінки праці волонтерів, а це, безумовно, позначається на рівні розвитку соціальної сфери в цілому;

2) Результати опрацювання питання правового регулювання волонтерської діяльності в країнах Європи свідчать, що європейські країни, регулюючи волонтерську діяльність, переслідують різні цілі, оскільки не існує стандарту для визначення масштабу регулювання. В становленні та розвитку правового регулювання волонтерської діяльності важливу роль грає весь контекст країни, тобто її політична, економічна, культурна і соціальна ситуація, а також існуючі традиції волонтерства. Аналіз довів, що у другій половині ХХ століття в європейських країнах не існувало єдиного способу забезпечити захист та регулювання прав і обов'язків волонтерів та волонтерських організацій. Аналіз нормативного регулювання волонтерства дав змогу виокремити правові перешкоди, що впливають з несприятливих правових рамок, існуючих в Європі;

3) Результати аналізу інституційного регулювання волонтерської діяльності довели існування трьох моделей. Кожна з цих моделей має власні особливості, переваги та недоліки. І кожна країна намагається вибудувати власну модель з урахуванням національної історії та традицій розвитку волонтерства, стану зрілості громадянського суспільства та політичні реалії. Поряд з цим, аналіз довів, що у більшості європейських країн залишаються прогалини у правовому регулюванні волонтерства та координації зусиль різних органів державного управління. В країнах з давніми та міцними волонтерськими традиціями, волонтерство як соціальний феномен грає важливу роль в політичній, економічній, культурній та соціальній сферах життя суспільства і не потребує створення спеціального нормативно-правового регулювання та інституційної інфраструктури. Поряд з цим проведений

аналіз доводить, що уряди більшості європейських країн опікуються аспектами державної підтримки волонтерського руху на національному рівні, утворюючи державні органи та всілякі національні волонтерські ради, федерації, асоціації та форуми. Значна кількість таких національних громадських організацій об'єднана в глобальний світовий волонтерський рух, і ця діяльність підтримується світовою спільнотою та урядами країн-членів Європейського Союзу;

4) Розгляд європейських волонтерських практик та громадських ініціатив українських волонтерів дав змогу з'ясувати, що Україна буде власну модель регулювання волонтерської діяльності, яка ґрунтується на одному всеоб'ємлючому законі про волонтерську діяльність та єдиному органі державної влади, який виконує функцію координатора – Кабінеті Міністрів України. Аналіз довів, що саме соціальні потрясіння, пов'язані з бойовими діями та соціальні наслідки цих дій, виступають каталізатором громадських ініціатив та бурхливого розвитку волонтерської діяльності. Для України таким каталізатором стала Революція гідності. Саме з 2014 року активно розвиваються волонтерські організації та проекти, які увібрали в себе кращі європейські практики, як-то допомога армії та переселенцям, піклування про людей похилого віку, дітей. Державою за ці роки зроблено значні кроки щодо підвищення соціального захисту волонтерів, регулювання їх діяльності та взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування, визнання їх вкладу в суспільне життя країни під час воєнних дій на Сході країни. Поряд з цим, аналіз довів існування прогалин у правовому регулюванні щодо підвищення мотивації молоді та залучення її до волонтерської роботи, низький рівень інформування громадськості щодо волонтерського руху в Україні.

За результатами аналізу найкращих європейських практик волонтерської роботи та залучення молоді автором запропоновані певні заходи, спрямовані на підвищення мотивації молоді до участі у волонтерській діяльності:

- запровадження практики врахування досвіду волонтерської роботи під час вступу на навчання;
- запровадження практики врахування досвіду волонтерської роботи під час працевлаштування та подальшого кар'єрного зростання;
- запровадження мережі навчальних закладів або відкриття освітніх програм в межах ліцензованих спеціальностей, спрямованих на підготовку фахівців в галузі волонтерської діяльності та управління нею.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження за темою роботи автором було проаналізовано історичні передумови таких явищ, як волонтерство та волонтерська діяльність, процес формування європейської законодавчої бази щодо регулювання волонтерської діяльності в історичній ретроспективі, проаналізовано досвід країн Європейського Союзу щодо формування державної політики в галузі волонтерської діяльності, визначені особливості розвитку та проведений порівняльний аналіз правового та інституціонального регулювання волонтерської діяльності різних країн-членів Європейського Союзу. Розроблені рекомендації щодо врахування досвіду та найкращих європейських практик у регулюванні волонтерської діяльності й формуванні ефективної молодіжної політики, спрямованої та підвищення рівня залученості молоді до волонтерської роботи. Дослідження за темою роботи дало змогу розв'язати завдання передбачені метою магістерської роботи та сформулювати наступні висновки:

1) Волонтерський рух має колосальне значення для соціального розвитку суспільства. Участь у волонтерській праці сприяє самовдосконаленню особистості, дає можливість отримати нові досвід і знання. В останні десятиліття, з ростом уваги до волонтерства, відповідно, з'явився інтерес до виміру волонтерства, його місцю та ролі у суспільному житті. Серед ключових складників понятійно-категоріального апарату у царині волонтерства та волонтерської діяльності особливе місце належить базовій категорії «волонтер». Саме вона покладена в основу всього термінологічного комплексу з питань дослідження. Визначено основне поняття «волонтерська діяльність» як системне поняття у широкому розумінні являє собою соціальне явище, яке спрямовано на добровільне, усвідомлене, організоване, суспільно корисне застосування знань та використання навичок людини у вільний час на користь інших людей на

безоплатній основі. Встановлено, що волонтерська діяльність як об'єкт дослідження входить до кола наукових інтересів філософів, політологів, культурологів, соціологів, педагогів, психологів та ін. Різним аспектам волонтерського руху присвячено багато праць. Поряд з цим, важливо розуміти еволюцію його розвитку, досвід інших країн та масштаб волонтерської діяльності, щоб оцінювати внесок волонтерів у розвиток України, щоб вживати адекватні політичні зусилля для розвитку волонтерства в нашій країні, нарешті, щоб глибше дослідити саме явище;

2) Користуючись виробленим у джерелознавстві видовим принципом класифікації історіографічних джерел під час дослідження було виокремлено наступні види: 1) міжнародно-правові акти, Резолюції Генеральної асамблеї ООН з питань волонтерства; 2) національні закони країн-членів ЄС з питань регулювання волонтерства та волонтерських процесів; 3) статистичні матеріали. З огляду на мету дослідження автором опрацьований значний перелік наукової літератури, що тією чи іншою мірою висвітлюють питання розвитку волонтерства у світі. Але, очевидно, що зацікавленість та поширеність вивчення волонтерських рухів та основних засад формування політики ЄС щодо регулювання волонтерських рухів у науковому середовищі пояснюється, по-перше, багатомірністю та комплексністю понять; по-друге, роль, значення та вплив волонтерських рухів на суспільне життя різних країн, аналізуються з різних точок зору і на різних рівнях – від індивідуального, сімейного до національного та міжнародного; по-третє, розгляд питань волонтерства та благодійності має досить тривалу історію (благодійна допомога нужденним відбувалося за всіх часів). Проте глибока розробленість проблеми і велика кількість праць не стали підґрунтям для виведення єдиного визначення понять «волонтер», «волонтерська діяльність» та уніфікованої їх класифікації;

3) Розглянуті методи вивчення історії громадянського суспільства дозволяють констатувати, що особливе місце займають методологічні підходи до його пізнання. Структурно-системний напрямок передбачає

розгляд цілісності об'єкта, виявлення множини типів зв'язків в ньому та зведення їх до єдиної теоретичної картини. Він реалізується за допомогою порівняльного аналізу (перебігу процесу), єдності логічного (розвитку ситуації) та історичного (існування проблем). Історична наука оперує кількома видами понять: загальнонауковими (процес, явище, прогрес), міжнауковими (конфлікт, етногенез, культура, соціум), конкретно-науковими (суспільство, революція, влада, держава, війна). За винятком понять, що становлять перший вид, всі інші різною мірою мають тенденцію втрати первинного змісту, девальвації і тому вимагають корекції, наповнення новим змістом. Якщо бути точним, то слід вказати, що з абстрактної точки зору всі терміни, якими позначаються ті чи інші історичні явища і події, є відносними, бо не відбивають їх дзеркально у всій багатоманітності проявів, наслідків і причинних зв'язків. Разом з тим, категоріально-понятійний апарат постійно наповнюється новим змістом, вдосконалюється;

4) Початок волонтерського руху пов'язують з кінцем XVIII - початком XX ст., а саме з початком Першої світової війни, коли з числа добровольців формували цілі воєнізовані підрозділи – батальйони, полки. Походження слова «волонтер» відносять до французького «volontaire», що і означає «доброволець». В подальшому, після введення обов'язкової військової повинності, волонтерських рух отримав соціального значення і сформувалася ідея волонтерства як соціального служіння. Протягом 1930-х та 1940-х років зростає кількість таборів добровольців, коли неурядові організації мобілізували молодь для надання невідкладної допомоги щодо економічного полегшення стану населення країн, що потерпали від стихійних лих та воєнних конфліктів. В той час волонтерські табори допомагали ефективно вирішувати задачі, що стояли перед суспільством та соціумом. Розвиток волонтерства активно сприяв зміцненню громадянського суспільства у європейських країнах, підвищував роль некомерційних та громадських об'єднань. Волонтерська діяльність створила умови для соціального та

економічного відбудовування та розвитку країн та надавала значну допомогу у вирішенні їх соціальних проблем;

5) У перші роки після Другої світової війни волонтерський рух у його соціальному значенні майже припинився. Досвід діяльності Міжнародного комітету Червоного Хреста у період Другої світової війни та у перші повоєнні роки поставив перед членами цієї організації та людством нові задачі щодо розвитку міжнародного гуманітарного права. Було розроблено та прийнято 12 серпня 1949 року чотири Женевські конвенції, а потім у 1977 році два Додаткових протоколи до них. Сьогодні ці конвенції є одними з визнаних міжнародних договорів. МКЧХ шкодував про помилки періоду Другої світової війни та усвідомлював необхідність збереження документальних свідчень злочинів нацистського режиму 1933-1945 років. У місті Бад-Арользен (Німеччина) був створений архів під назвою «Міжнародна служба розшуку». У 1956-2012 роках. МКЧХ керував його діяльністю. У 2013 році фонди цього архіву були внесені до реєстру всесвітньої документальної спадщини ЮНЕСКО «Пам'ять світу»;

б) Каталізатором формування та розвитку взаємодії та взаємовідносин держави та суспільства з питань волонтерства в країнах Європи стала активізація участі молоді у волонтерських проектах у середині 60 років ХХ століття. Пріоритетом діяльності керівних установ Європейського Союзу стало намагання заохочувати участь молоді в політиці і громадянському суспільстві як на рівні місцевих громад, так і на національному рівні, сприяти такій участі. Саме такі ініціативи призвели до формування молодіжної політики ЄС, яка була зорієнтована на вирішення проблем реалізації потенціалу молоді, розвиток форм і методів діяльності держави за цим напрямом, а також культивування волонтерства як європейської суспільної цінності. Аналіз досвіду формування взаємовідносин держави та суспільства багатьох європейських країн того часу, дав змогу з'ясувати, що суспільство здатне формувати соціальні, політичні, моральні умови для безпечного життя людини, необхідні для реалізації потенціалу особистості у всіх сферах життя.

І якраз добровольчу діяльність уряди європейських країн розглядали в якості найважливішого чинника, що забезпечував створення таких умов, тим більше що в ході цієї діяльності розкривався та підвищувався сам особистісний потенціал волонтерів. У підсумку все це сприяло суспільному прогресу європейських країн та соціально-економічному зростанню, оскільки волонтерство несло в собі позитивний соціальний заряд. Тенденції нарощування обсягів волонтерства в європейських країнах в середині 60 років ХХ століття можуть означати набуття ним ознак суспільної цінності, певного стандарту життя європейських країн;

7) Основними аспектами взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності виступають національне профільне законодавство, державна політика у сфері волонтерської діяльності, діяльність профільних центральних органів виконавчої влади та громадських дорадчих формувань. У другій половині ХХ століття в цьому напрямі керівними органами ЄС створено інституціональне та нормативне забезпечення молодіжної політики, однією з основних складових якої стало волонтерство, що розглядається як інструмент забезпечення соціальної згуртованості молоді в контексті демографічних змін завдяки її мобілізації щодо участі в громадських справах, з одного боку, а з іншого – досвіду та знання старшого покоління. Таким чином, у 60-ті роки ХХ століття волонтерський рух в країнах Європи отримав бурхливого розвитку, благодійність набувала все нових форм. Спільна робота приватних ініціатив і державних установ стала фундаментом сучасних Європейських держав. Поряд з цим, незважаючи на певні зусилля державних установ Європейського Союзу щодо уніфікації інституціональної структури та законодавчого регулювання волонтерської діяльності, державна політика певних європейських країн мала свої особливості, зумовлені досвідом волонтерської діяльності, а також громадянською позицією членів суспільства;

8) Проведений аналіз становлення державної політики у сфері волонтерської діяльності країн Європи, розгляд національних пріоритетів та особливостей країн-членів Європейського Союзу довів, що модель відносин між державою і волонтерським суспільством в кожній країні є продуктом різних локальних факторів: традицій, релігії, демографії, історії, етнічної структури, ідеології, політики, економіки тощо. При організації взаємодії між громадськими організаціями добровольців та державою важливим є дотримання певних принципів. Серед переваг волонтерських організацій варто відзначити їхню горизонтальну ієрархію, меншу бюрократію, гнучкість і швидкість реагування, високу кваліфікацію персоналу, знання проблем, нижчі ціни завдяки залученню сил волонтерів, економію державних витрат, що виділяються на управління, і плюралізм в ухваленні рішень. Німеччина стоїть на перших позиціях у Європі щодо оцінки праці волонтерів, а це, безумовно, позначається на рівні розвитку соціальної сфери в цілому;

10) Результати опрацювання питання правового регулювання волонтерської діяльності в країнах Європи свідчать, що європейські країни, регулюючи волонтерську діяльність, переслідують різні цілі, оскільки не існує стандарту для визначення масштабу регулювання. В становленні та розвитку правового регулювання волонтерської діяльності важливу роль грає весь контекст країни, тобто її політична, економічна, культурна і соціальна ситуація, а також існуючі традиції волонтерства. Аналіз довів, що у другій половині ХХ століття в європейських країнах не існувало єдиного способу забезпечити захист та регулювання прав і обов'язків волонтерів та волонтерських організацій. Аналіз нормативного регулювання волонтерства дав змогу виокремити правові перешкоди, що впливають з несприятливих правових рамок, існуючих в Європі;

11) Результати аналізу інституційного регулювання волонтерської діяльності довели існування трьох моделей. Кожна з цих моделей має власні особливості, переваги та недоліки. І кожна країна намагається вибудувати власну модель з урахуванням національної історії та традицій розвитку

волонтерства, стану зрілості громадянського суспільства та політичні реалії. Поряд з цим, аналіз довів, що у більшості європейських країн залишаються прогалини у правовому регулюванні волонтерства та координації зусиль різних органів державного управління. В країнах з давніми та міцними волонтерськими традиціями, волонтерство як соціальний феномен грає важливу роль в політичній, економічній, культурній та соціальній сферах життя суспільства і не потребує створення спеціального нормативно-правового регулювання та інституційної інфраструктури. Поряд з цим проведений аналіз доводить, що уряди більшості європейських країн опікуються аспектами державної підтримки волонтерського руху на національному рівні, утворюючи державні органи та всілякі національні волонтерські ради, федерації, асоціації та форуми. Значна кількість таких національних громадських організацій об'єднана в глобальний світовий волонтерський рух, і ця діяльність підтримується світовою спільнотою та урядами країн-членів Європейського Союзу;

4) Розгляд європейських волонтерських практик та громадських ініціатив українських волонтерів дав змогу з'ясувати, що Україна буде власну модель регулювання волонтерської діяльності, яка ґрунтується на одному всеоб'ємлючому законі про волонтерську діяльність та єдиному вищому державному органі управління, який виконує функцію координатора, – Кабінеті Міністрів України. Аналіз довів, що саме соціальні потрясіння, пов'язані з бойовими діями, виступають каталізатором громадських ініціатив та бурхливого розвитку волонтерської діяльності. Для України таким каталізатором стала Революція гідності. Саме з 2014 року активно розвиваються волонтерські організації та проекти, які увібрали в себе кращі європейські практики, як-то допомога армії та переселенцям, піклування про людей похилого віку, дітей. Державою за ці роки зроблено значні кроки щодо підвищення соціального захисту волонтерів, регулювання їх діяльності, умов взаємодії з утримувачами послуг та визнання їх вкладу в суспільне життя країни під час воєнних дій на Сході країни. Поряд з цим, аналіз довів

існування прогалин у правовому регулюванні щодо підвищення мотивації молоді та залучення її до волонтерської роботи, низький рівень інформування громадськості щодо стану волонтерського руху в Україні.

За результатами аналізу найкращих європейських практик волонтерської роботи та залучення молоді автором запропоновані певні заходи, спрямовані на підвищення мотивації молоді до участі у волонтерській діяльності:

- запровадження практики врахування досвіду волонтерської роботи під час вступу на навчання;
- запровадження практики врахування досвіду волонтерської роботи під час працевлаштування та подальшого кар'єрного зростання;
- запровадження мережі навчальних закладів або відкриття освітніх програм в межах ліцензованих спеціальностей, спрямованих на підготовку фахівців в галузі волонтерської діяльності та управління нею.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

1. Загальна декларація прав людини (рос/укр) ООН; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015?lang=uk#Text
2. Международный комитет Красного Креста: XIX-XXI. URL: https://course.mkkk.org/content/uploads/files/ICRC_XIX-XXI.pdf (дата звернення: 03.10.2020)
3. Молоді люди – повноправні громадяни. Пілотний проект для підтримки органів місцевого самоврядування України з метою впровадження інноваційної молодіжної політики та програм підвищення участі й громадянської активності молоді. URL : <https://rm.coe.int/call-for-partnership-for-local-authorities-youth-for-democracy-in-ukra/16809ef44c> (дата звернення: 05.10.2020)
4. Офіційний сайт «Корпус Миру». URL : <https://www.peacescorps.gov/> (дата звернення: 03.10.2020)
5. Офіційний сайт Deutschen Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ). URL: <https://www.giz.de/entwicklungsdienst/de/html/59684.html> (дата звернення: 03.10.2020)
6. Офіційний сайт Благодійного фонду «Об'єднання світових культур» (United World Cultures Foundation, UWCF). Волонтерство в Україні. URL : <http://uwcfoundation.com/ua/blagotvoritelnost-v-ukraine/volonterstvo-v-ukraini> (дата звернення: 10.10.2020)
7. Офіційний сайт Міжнародного комітету червоного хреста URL : <https://www.icrc.org/ru/resource-centre/result?t=%D0%BE%D1%82%D1%87%D0% B5%D1%82> (дата звернення: 21.09.2020)
8. Офіційний сайт міжнародної організації «Международная

гражданская служба» (Service Civil International, SCI). URL: <https://sci.ngo/about-us/our-history/> (дата звернення: 03.10.2020)

9. Офіційний сайт Програми добровольці ООН URL : https://www.unv.org/search?search_api_views_fulltext=&type%5B0%5D=publication&sort_by=field_dates_value (дата звернення: 03.10.2020)

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» від 10.12.2003 № 1895. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.10.2020)

11. Про внесення змін до деяких законів України щодо волонтерської діяльності. Закон України : прийнятий Верховною Радою України 05.03.2015 № 246-VIII : текст із змінами станом на станом на URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-19> (дата звернення: 10.10.2020)

12. Про волонтерську діяльність. Закон України : прийнятий Верховною Радою України 19.04.2011 № 3236-VI : текст із змінами станом на 17.06.2020 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/3236-17> (дата звернення: 10.10.2020)

13. Програма добровольців ООН. URL : <https://www.un.org/ru/ga/unv/index.shtml> (дата звернення: 19.09.2020)

14. Резолюція, прийнята Генеральною Ассамблеєю [без передачі в головні комітети (A/56/L.27 и Add.1)] 56/38. Рекомендації о поддержке добровольчества. URL : <https://undocs.org/pdf?symbol=ru/A/RES/56/38> (дата звернення: 08.10.2020)

15. Резолюції Генеральної асамблеї ООН. URL : <https://www.un.org/ru/ga/unv/docs.shtml> (дата звернення: 19.09.2020)

16. Bundesrepublik Deutschland. Bürgerliches Gesetzbuch. In der Fassung der Bekanntmachung vom 02.01.2002 (BGBl. I S. 42, ber. S. 2909, 2003 S. 738). zuletzt geändert durch Gesetz vom 19.03.2020 (BGBl. I S. 541) m.W.v. 31.03.2020 Stand: 01.04.2020 aufgrund Gesetzes vom 19.03.2020 (BGBl. I S. 540) URL: <https://dejure.org/gesetze/BGB> (дата звернення: 03.10.2020)

17. European chapter on the rights and possibilities of volunteers. 2012 European Youth Forum. P. 9 URL : https://issuu.com/yomag/docs/volunteering_charter_en (дата звернення: 19.09.2020)

18. Georgina Brewis. Towards a new understanding of volunteering in England before 1960? URL: https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/1560893/1/IVR_working_paper_two_history_of_volunteering.pdf (дата звернення: 03.10.2020)

19. Legge n. 266 del 11 agosto 1991, Legge Quadro sul volontariato. URL: https://www.lavoro.gov.it/archivio-doc-pregressi/AreaSociale_Agenzia_TerzoSettore/Leqge_266_91.pdf. (дата звернення: 03.10.2020)

20. LIETUVOS RESPUBLIKOS SAVANORIŠKOS VEIKLOS ĮSTATYMAS URL : <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.314C413DE28C> (дата звернення: 03.10.2020)

21. Manual on the measurement of volunteer work / International Labour Office. – Geneva: ILO, 2011 URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_162119.pdf (дата звернення: 17.09.2020)

22. Manual on the measurement of volunteer work / International Labour Office. – Geneva: ILO, 2011 URL : https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/publication/wcms_162119.pdf (дата звернення: 19.09.2020)

23. Professor Pat Thane FBA is Leverhulme Professor of Contemporary British History, Institute of Historical Research, University of London. The Voluntary Sector in British Society. URL : <https://www.thebritishacademy.ac.uk/documents/495/03-thane.pdf> (дата звернення: 05.10.2020)

24. Salamon, Lester M., Leslie C. Hems, and Kathryn Chinnock. “The Nonprofit Sector: For What and for Whom?” Working Papers of the Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 37. Baltimore: The Johns Hopkins Center for Civil Society Studies, 2000. URL : https://thirdsectorimpact.eu/site/assets/uploads/page/documents-for-researchers/CNP_WP37_2000.pdf (дата

звернення: 05.10.2020)

25. Study Volunteering in the European Union Country. Report France. NATIONAL REPORT – FRANCE. URL : https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_fr_en.pdf (дата звернення: 05.10.2020)

26. Study Volunteering in the European Union Country. Report Germany. NATIONAL REPORT – GERMANY. URL : https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_de_en.pdf (дата звернення: 05.10.2020)

27. Study Volunteering in the European Union Country. Report Poland. URL : https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_pl_en.pdf (дата звернення: 08.10.2020)

28. Study Volunteering in the European Union Country. Report United Kingdom. URL : https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/national_report_uk_en.pdf (дата звернення: 05.10.2020)

29. The Compact. The Coalition Government and civil society organisations working effectively in partnership for the benefit of communities and citizens in England.

URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61169/The_20Compact.pdf (дата звернення: 03.10.2020)

30. The Evolution of International Volunteering. Benjamin J. Lough, Ph.D. University of Illinois at Urbana-Champaign. URL : <https://forum-ids.org/wp-content/uploads/2015/11/The-Evolution-of-International-Volunteering.pdf> (дата звернення: 19.09.2020)

31. UNGA Resolution 52/17: Declaration of 2001 as International Year of Volunteers. URL : <https://www.unv.org/Publications/UNGA-Resolution-5217-Declaration-2001-International-Year-Volunteers> (дата звернення: 08.10.2020)

32. UNV Strategic Framework 2018-2021. URL : <https://www.unv.org/about-unv/unv-strategic-framework-2018-2021> (дата звернення: 19.09.2020)

33. USTAWA O działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Z

dnia 24 kwietnia 2003 r. (zezianami).URL: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:U3WR_2p_SwsJ:https://www.kbpn.gov.pl/portal%3Fid%3D15%26res_id%3D707906+&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua (дата звернення: 03.10.2020)

34. VOLUNTEERING IN THE EUROPEAN UNION. Educational, Audiovisual&Culture Executive Agency (EAC-EA). Directorate General Education and Culture (DG EAC). Final Report submitted by GHK. 2010. URL : https://ec.europa.eu/citizenship/pdf/doc1018_en.pdf (дата звернення: 10.10.2020)

Наукова література

35. Аналіз прогалин законодавства України про молодіжну політику в контексті рекомендацій Угоди про асоціацію між Україною та ЄС й іншими відповідними політичними документами ЄС. Підсумковий звіт, 2015 URL: https://www.ua.undp.org/content/dam/ukraine/docs/DG/%D0%90%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%BD_%D0%A7%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202015.pdf. (дата звернення: 05.10.2020)

36. Ариффулина Р.У., Белогорская Л.В. Историко-педагогический анализ становления волонтерской деятельности в Европейских странах. *Электронный научный журнал «Современные проблемы науки и образования»* URL : <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26688> (дата звернення: 03.10.2020)

37. Бебук В. Глобальне громадянське суспільство: теорія, методологія, менеджмент. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/8809/1/2-Bebuk.pdf?sequence=1> (дата звернення: 22.09.2020)

38. Большая советская энциклопедия / гл. ред. А.М. Прохоров – [3-е изд.] Москва: Советская энциклопедия, 1970-1978. Т.1-30.

39. Бондаренко З.П., Волонтерська робота у вищому навчальному закладі. URL : https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/ped_2008_1/2008-26-06/bondarenko.pdf (дата звернення : 17.09.12020)

40. Буздуган Я., Никонович О. Еволюція світового волонтерського руху.
URL : <http://veche.kiev.ua/journal/3716/> (дата звернення: 08.10.2020)
41. Булатов М. О. Філософський словник. Київ : Стилос, 2009. 575 с.
42. Быков В. В. Методы науки. Москва : Высш. шк., 1974. 284 с.
43. Ванюшина О.Ф. Волонтерський рух в Україні: еволюція, сучасний стан та статус. *Вісник Національного університету оборони України*. №1 (44), 2015. С. 275-281. URL : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vnaou_2015_1_50.pdf. (дата звернення: 10.10.2020)
44. Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах Європейського Союзу з метою її запровадження в Україні : Звіт про науково-дослідну роботу. Київ. : Центр перспективних соціальних досліджень, 2014. С. 117. URL <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/VOLONTERSTVO.pdf> (дата звернення: 08.10.2020)
45. Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах Європейського Союзу з метою її запровадження в Україні : Звіт про науково-дослідну роботу. Київ : Центр перспективних соціальних досліджень НАН України. 2014. 116 с.
46. Волонтерская деятельность – европейские практики регулирования : рус. / European Center for Not-for-Profit Law. Budapest, 2014. URL : http://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/2014/09/ECNL_VOLONTERSKAYA_DEYATELNOST_EVROPEJSKIE-PRAKTIKI-REGULIROVANIYA.pdf (дата звернення: 08.10.2020)
47. Волонтерская деятельность : европейские практики регулирования. URL : http://www.lawtrend.org/wp-content/uploads/2014/09/ECNL_VOLONTERSKAYA_DEYATELNOST_EVROPEJSKIE-PRAKTIKI-REGULIROVANIYA.pdf (дата звернення: 08.10.2020)
48. Волонтерство : poradnik dla organizatora wolonterskiego ruchu / Укл.: Лях Т.П., авт. кол. О.В.Безпалько, Н.В.Заверико, І.Д.Зверева, Н.В.Зимівець. Київ : Волонтер, 2001. 176 с.

49. Воронкова В.Г. Філософія: навч. посіб. для студ.вищ.нав.закл. Київ : ВД «Професіонал» 2004. 464 с.

50. Головенко В.А. Формування державної молодіжної політики в країнах СНД. URL : https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/01/119-134__no-1__vol-28__2009__UKR.pdf (дата звернення: 03.10.2020)

51. Голуб В.Л. Основні аспекти взаємовідносин держави та суспільства у сфері волонтерської діяльності: європейський та вітчизняний досвід. *Аспекти публічного управління*. 2016. № 3. С. 12-20. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/aplup_2016_3_4 (дата звернення: 05.10.2020)

52. Гуцалова М.В. Моделі молодіжної політики в країнах Європейського Союзу. URL : <https://mkeu.at.ua/material/naukpratsi/gutsalova.pdf> (дата звернення : 03.10.2020)

53. Данилова Е.В. Международный опыт волонтерской деятельности. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnyu-opyt-volonterskoj-deyatelnosti> (дата звернення: 01.10.2020)

54. Ділі Дж. Основи семіотики [пер. з англ. та наук. ред. А. Карась], 2-е вид. Львів : Арсенал, 2000. 232 с.

55. Досвід соціального захисту та роль організацій в Польщі. *Юридичний радник з соціальних питань*. URL : <http://lawngo.net/?itemid=523> (дата звернення: 08.10.2020)

56. Дружченко Т. Волонтерство в соціальній роботі : навчальний посібник / О. Главник, Н. Романова, Т. Д. Дружченко. Київ : Главник, 2006. 126 с.

57. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг.ред.проф. І.Д. Звереві. Київ, Симферополь : Універсум, 2012. С. 123-128.

58. Калениченко Р.А. Волонтерство в соціальній роботі : Навч. посіб. Київ : КиМУ, 2008. 86 с. URL : http://ir.nusta.edu.ua/jspui/bitstream/doc/1634/1/1552_IR.pdf (дата звернення 17.09.2020)

59. Ковальченко И. Д. Методы исторического исследования. Москва :

Наука, 2003. 425 с.

60. Кулько І. Волонтерство в Україні: як підтримати і посилити мотивацію? URL : <http://www.volynpost.com/blogs/1782-volonterstvo-v-ukraini-iaak-pidtrymaty-i-posylyty-motyvaciyu> (дата звернення: 10.10.2020)

61. Локтионова, Т.А. История возникновения и становления волонтерства в России. *Молодой ученый*. 2012. № 8 (43). С. 267-269. URL: <https://moluch.ru/archive/43/5210/> (дата звернення: 01.10.2020).

62. Лудченко А. А., Лудченко Я. А., Примак Т. А. Основы научных исследований : учеб. пособие ; под ред. А. А. Лудченко. Київ. : Т-во «Знання», КОО, 2000. 144 с.

63. Оліх С., Матвійчук Т. Особливості мотивації студентської молоді до волонтерської діяльності : збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», №2(8)/2013. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpkhist_2013_2_36.pdf (дата звернення: 19.09.2020)

64. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/13-14_2015/23.pdf (дата звернення: 10.10.2020)

65. Романова Н.Ф. Формування ринку соціальних послуг на сучасному етапі в Україні. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12782/Romanova_Formuvannia_rynku_sotsialnykh_posluh_na_suchasnomu_etapi_v_Ukraini.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 17.09.2020)

66. Советский энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова, С.М. Ковалева. Москва : Большая российская энциклопедия, 2002. 1600 с.

67. Тарасенко Т. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні. URL : <http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2>

016_02(29)/17.pdf (дата звернення: 05.10.2020)

68. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / Капська А. Й., Безпалько О. В., Вайнола Р. Х., Карпенко О. Г., Петрочко Ж. В. Київ : Держ. центр соц. служб для молоді, 2001. 139 с. - Бібліогр.: с. 138-139. - укр.

69. Тимченко С.С., Шмаріна А.В. Історія волонтерської діяльності у світі та Україні. URL : https://keui.files.wordpress.com/2015/04/42_tymchenko_shmarina.pdf. (дата звернення: 01.10.2020)

70. Толстов С.В. Воєнно-політичні союзи та коаліційні відносини напередодні та в період Другої світової війни: природа, модальність, специфіка. *Проблеми всесвітньої історії*. 2016. № 1, с. 79-108.

71. Философский энциклопедический словарь / гл.ред. Ильичев Л.Ф., Федосеев П.Н. Москва : Советская Энциклопедия, 1983. 836 с.

72. Філософія. Курс лекцій : навч. посіб. для студ. ВЗО III-IV рівнів акредитації. 3-тє вид., переробл. і доповн. Львів : Магнолія плюс; СПД ФО В. М. Піча, 2005. 506 с.

73. Французька мова: українсько-французький розмовник і словник / худож.-оформлювач Л. П. Вировець. Харків : Фоліо, 2017. 318 с.

ДОДАТОК А

Основні державні органи та інші організації країн Європейського Союзу,
що беруть участь у регулюванні волонтерській діяльності [60]

Країна – член ЄС	Головний державний орган (міністерство)	Додаткові державні органи (міністерства)	Інші ключові органи
Австрія	Федеральне міністерство соціальних справ та захисту прав споживачів (Federal Ministry of Social Affairs and Consumer Protection (BMSK).		Австрійська рада д роботи (Austrian C Voluntary W
Бельгія	Федеральна державна служба з соціального забезпечення (The Federal Public Service for Social Security)		Вища рада волонте Council of Volu Брюссельський волонтерської (Steunpunt Vrijwil Brussel VZW); Фран волонтерская пла Plateforme franco Volontariat); Фон Бодуена (The King Foundatio
Болгарія	З липня 2009 року немає державного органу, що відповідальний за волонтерську діяльність		
Кіпр	Міністерство праці, соціальних питань та страхування (Ministry of Labour and Social Insurance)	Кіпрська молодіжна рада (Cyprus Youth Board). Надає невеликі обсяги фінансування молодіжним	Панкіпрська коор рада волонтерств Cyprian Volunt Coordinative Coun

Країна – член ЄС	Головний державний орган (міністерство)	Додаткові державні органи (міністерства)	Інші ключові органи
		волонтерським організаціям	Кіпрське відділення Міжнародного Червоного Хреста. волонтерська асоціація Cancer Organisation Young Volunteers Association
Данія	Відсутнє єдине міністерство, що відповідає за волонтерську діяльність	Міністерство культури (культура та спорт); Міністерство внутрішніх справ / соціальних справ (законодавство, формування політики, фінансування); Міністерство освіти	Національний волонтерський центр. Рада волонтерів
Естонія	Міністерство внутрішніх справ (Ministry of Interior), що відповідає за стратегічні плани на національному рівні щодо волонтерства	Міністерство з регіональних справ, Міністерство юстиції, Міністерство навколишнього середовища, Міністерство культури, Міністерство освіти, Міністерство соціальних справ	Спільний комітет з неурядових груп та об'єднань з питань волонтерства. Робоча група щодо волонтерства (Working Group on volunteering)
Франція	Політика, що стосується асоціацій в даний час входить до компетенції Дирекції у справах молоді, освіти та добровільного сектору, під патронатом Уповноваженого з питань молоді. Дирекція діє безпосередньо	Велика кількість міністерств відповідають за різні схеми волонтерської діяльності. Децентралізовані послуги міністерства та державних органів вище, відповідають за здійснення цієї політики та	Інформаційні волонтерські центри (CRIB), Національна асоціативна мережа волонтерів, Національний волонтерський центр (France Veille)

Країна – член ЄС	Головний державний орган (міністерство)	Додаткові державні органи (міністерства)	Інші ключові ор
	в компетенції Прем'єр-міністра. До 2008 року ці питання входили до компетенції Міністерства здоров'я, молоді та спорту	схем, на регіональному рівні	
Німеччина	На федеральному рівні відповідальність за провадження політики щодо волонтерства несе Федеральне міністерство у справах сім'ї, пенсіонерів, жінок та молоді	Декілька інших міністерств також регулюють деякі питання волонтерства	Конференція Фед міністерства у спр пенсіонерів, жінок
Угорщина	Міністерство соціальних справ та праці (The Ministry of Social Affairs and Labour)		Фонд Націона волонтерського цен державної служби,
Ірландія	Департамент громади, сільських та гальських справ (The Department of Community, Rural and Gaeltacht Affairs)	у квітні 2006 року створено робочу групу з питань активності громадянства. Одним із завдань робочої групи була розробка заходів державної політики щодо сприяння та стимулювати зростання та розвитку волонтерських організацій як частини сильної національної громадянської культури.	Волонтерство в Волонтеро центри Ірла

Країна – член ЄС	Головний державний орган (міністерство)	Додаткові державні органи (міністерства)	Інші ключові ор
Италія	Міністерство праці, охорони здоров'я та соціальної політики (Ministry of Labour, Health and Social)	Міністерство у справах молоді (Youth Ministry)	
Латвія	Відсутній, державний орган, який відповідав за волонтерську діяльність в Латвії було закрито в 2008 році		
Литва	Міністерство праці та соціальної політики (The Ministry of Social Affairs and Labour)	Департамент у справах молоді – висвітлення питань волонтерства серед молоді. Нещодавно створений Департамент громад буде брати участь у добровільному секторі	Литовська урядові питань діяльності н громадських орг Національна моло
Польща	Міністерство праці та соціальної політики (The Ministry Labour and Social Policy)	Міністерство освіти, Міністерство спорту та туризму	Мережа волонтерськ Національна фе неурядових грол об'єднань; Націонал «Недержавні іні
Португалія	Міністерство праці та соціальної політики (The Ministry of Labour and Solidarity.		Національна рада з волонтерст
Велика	Управління третього сектору	В Англійському уряді	Асоціації «Волон

Країна – член ЄС	Головний державний орган (міністерство)	Додаткові державні органи (міністерства)	Інші ключові ор
Британія (Об'єднане королівство)	(OTS) в кабінеті міністрів (Англія); Департамент соціальної справедливості та місцевого самоврядування (Уельс); Департамент соціального розвитку (Північна Ірландія); Уряд Шотландії - третій секторний відділ (Шотландія)	питаннями волонтерства займаються також Департамент охорони здоров'я та Департамент міжнародного розвитку	Англії» та «Волонтерство за розвиток Шотландії» в Уельсу за добровільний розвиток волонтерських організації включно з NCVO, Інститут досліджень волонтерства, Група платформ «TimeBanking Trust» тощо